

INHOUD

1.	Inleiding	3
2.	Context.....	4
2.1.	Internationale context	4
2.2.	Vlaamse context	12
3.	Evaluatie van de vorige VSDO (vsdo3) en van de transitieprioriteiten.....	13
3.1.	Evaluatieve reflectie VSDO3	13
3.2.	Resultaten per transitieprioriteiten	15
4.	Langetermijnvisie en -doelstellingen.....	17
5.	Operationele kortetermijndoelstellingen en prioritaire beleidsopties voor de regeerperiode	19
5.1.	Vizier 2030	19
5.2.	Transitieprioriteiten	20
5.2.1.	Een aangepaste aanpak en governance voor de transities	20
5.2.2.	Vlaanderen zet in op zeven transitieprioriteiten	24
5.2.3.	Transitieprioriteiten en de link met het relanceplan	31
5.3.	Multilevel governance	33

1. INLEIDING

De COVID-19 pandemie zorgt voor een grote mondiale crisis met verregaande gevolgen voor de samenleving. We moeten dit moment aangrijpen en ook de opportuniteiten zien. Het is nu, tijdens het 'Decade of Action', het moment om te investeren en onze welvaart veilig te stellen. Dit is ook het moment om een versnelling hoger te schakelen naar een meer duurzame economie.

Met deze vierde Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling toont de Vlaamse Regering dat een duurzame samenleving een prioriteit is en geven we gevolg aan de oproep van de Verenigde Naties om dit decennium versneld te werken aan duurzame oplossingen voor de grote maatschappelijke uitdagingen. .

De basis voor het Vlaams duurzaamheidsbeleid is de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling van de Verenigde Naties met 17 Sustainable Development Goals (SDG's). De SDG's vormen de ruggengraat van een universele VN-agenda die op alle landen van toepassing is. De SDG's brengen de verschillende dimensies van duurzame ontwikkeling in beeld. Naast de ecologische, sociale en economische dimensie, is ook het aangaan van partnerschappen en het bewerkstelligen van vrede en correcte instellingen (door goed bestuur, geen corruptie,...) noodzakelijk om de doelstellingen te bereiken. De SDG's vormen een geïntegreerd, ondeelbaar en universeel actieplan voor de zogenaamde '5 P's': planeet (planet), mensen (people), welvaart (prosperity), vrede (peace) en partnerschap (partnership).

De Verenigde Naties vragen de lidstaten om de SDG's te vertalen naar eigen doelstellingen en die te implementeren in hun beleid. Vizier 2030 is de Vlaamse vertaling van de SDG's. Vizier 2030 geeft met 53 doelstellingen richting aan het Vlaamse beleid en vormt, samen met de Vlaamse langetermijnstrategie Visie 2050, de basis van deze vierde Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling. De realisatie van Vizier 2030 vraagt inspanningen van alle ministers van de Vlaamse Regering, samen met tal van maatschappelijke partners. Met de 111 indicatoren monitoren we de vooruitgang in de richting van onze Vlaamse 2030-doelstellingen waarbij we aandacht hebben voor benchmarking met andere Europese landen.

De realisatie van de Vizier 2030-doelstellingen is een tussenstap naar het Vlaanderen dat we wensen in 2050. In 2016 maakte de Vlaamse Regering een langetermijnstrategie op voor Vlaanderen, Visie 2050. Visie 2050 blijft ook nu ons langetermijnkompas waarmee we streven naar het creëren van welvaart en welzijn op een slimme, innovatieve en duurzame manier in een sociaal, open, veerkrachtig en internationaal Vlaanderen, waarin iedereen meetelt. Visie 2050 onderschrijft de SDG's en is daarop sterk verbonden met Vizier 2030. In Vizier 2030 hernemen we de drie dimensies (via een nieuwe economie, voor een inclusieve samenleving, binnen de ecologische grenzen van onze planeet) en de 9 thema's uit Visie 2050.

De COVID-19 pandemie heeft een impact op alle 17 SDG's en dus ook op de Vlaamse vertaling ervan. Door de SDG's te implementeren kunnen we onze weerbaarheid verhogen om toekomstige crisissen beter aan te kunnen.

De boodschap is dat beleidsmakers, maatschappelijke partners, bedrijven en burgers samen de schouders zetten onder deze versnelling en de realisatie van Vizier 2030 in Vlaanderen. Zo kunnen we stappen zetten naar het Vlaanderen dat we wensen in 2050, een duurzaam, innovatief, veerkrachtig en warm Vlaanderen.

2. CONTEXT

Het Vlaams decreet Duurzame Ontwikkeling (DO) zorgt voor een juridische verankering van het Vlaamse DO-beleid als actief onderdeel van het wereldwijde DO-beleid. Het is ook juridisch verankerd in artikel 7bis van de grondwet. Het DO-beleid is bij uitstek meerlagig: van internationaal (multilateraal) en Europees over nationaal en regionaal tot lokaal en vice versa. Vlaanderen staat in voor de vertaling of omzetting van de 2030 Agenda van de Verenigde Naties met de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen en supranationale of EU-regelgeving in het eigen recht en beleid (*top down*). Daarnaast kan Vlaanderen via de standpuntbepaling eigen elementen inbrengen in de beleidsvoorbereiding (*bottom up*).

Door de COVID-19 pandemie zal het beleid van de aankomende jaren en in het bijzonder het duurzaamheidsbeleid gericht zijn op herstel. De pandemie bracht de mondiale gemeenschap in een crisis en toont aan dat de verstoring van evenwichten verregaande gevolgen kan hebben. We moeten er daarnaast over waken dat deze gezondheids crisis de aandacht niet wegneemt van de grote uitdagingen waar we voor staan.

De coronacrisis biedt net als andere crisissen ook kansen. Die moeten we grijpen. Dit is het moment om te investeren en onze welvaart veilig te stellen. Corona heeft de Vlaming weerbaarder gemaakt. Zo leerden we de mogelijkheden van digitale toepassingen, thuis werken en lessen volgen, verplaatsingen uitsparen, de aantrekkelijkheid van het eigen land, ... Dit geeft ook opportuniteiten voor een meer duurzame economie. Ook het bedrijfsleven¹ en de investeringswereld geraken steeds meer overtuigd van de nood aan een veralgemeende en versnelde transitie naar duurzaamheid, terwijl ook de publieke opinie en de consumenten hen meer en meer in deze richting duwen. We moeten het momentum aangrijpen voor een duurzaam relancebeleid waarin de vijf pijlers van duurzame ontwikkeling (5P's) op een holistische wijze gecombineerd worden: mensen (people), planeet (planet), voorspoed (prosperity), partnerschappen (partnerships) en vrede (peace). Zowel de academische wereld, de bedrijfsweld, het middenveld, burgerorganisaties en de internationale gemeenschap (Europese Commissie, Verenigde Naties) roepen op om het economisch herstel te ontwerpen rond het motto van "building back better".

2.1. INTERNATIONALE CONTEXT

Verenigde Naties: de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling

Het begrip van duurzame ontwikkeling is geëvolueerd doorheen de jaren, ook al bleef de definitie onveranderd. Duurzame ontwikkeling werd vroeger gezien als een afzonderlijk beleid in de marge van het reguliere beleid met een focus op activiteiten die een win-win-win creëerden op de economische, sociale en ecologische dimensie.

In september 2015 nam de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (UNGA) Agenda 2030 en de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen of Sustainable Development Goals (SDG's) formeel aan. Ze worden gepromoot als de wereldwijde doelstellingen voor duurzame ontwikkeling. De SDG's zijn van 2016 tot 2030 van kracht, en vervangen de millenniumdoelstellingen (Millennium Development Goals) die zich exclusief richtten op ontwikkelingslanden.

¹ Zie ook beleidsnota Buitenlands Beleid en Ontwikkelingssamenwerking: '2.3.7. Ondernemen en Mensenrechten – duurzaam ondernemen: Bedrijven zetten in op duurzaamheid om maatschappelijk relevant te blijven' en o.a. volgend [persartikel](#).

De Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) vormen de ruggengraat van een universele VN-agenda die op alle landen van toepassing is. Deze holistische agenda is gericht op het wereldwijd actief promoten van de hogervermelde 5 P's. Daarbij ligt een sterke nadruk op het cocreëren van beleid en partnerschappen met alle belanghebbenden (overheden, privésector, kennisinstellingen en civiele maatschappij), op horizontale relaties tussen ontwikkelde landen en ontwikkelingslanden en op het bestrijden van ongelijkheid. Door verschillende internationale resoluties inzake duurzame ontwikkeling te onderschrijven, bevestigde de Vlaamse Regering opnieuw haar engagement voor de uitvoering en rapportering inzake duurzame ontwikkeling en de SDG's.

De 17 Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties:

- SDG 1: Beëindig de armoede overal en in al haar vormen;
- SDG 2: Beëindig honger, bereik voedselzekerheid en betere voeding, en bevorder duurzame landbouw;
- SDG 3: Zorg voor gezonde levens en bevorder het welzijn voor iedereen op alle leeftijden;
- SDG 4: Zorg voor inclusief en universeel toegankelijk onderwijs van kwaliteit en bevorder kansen tot levenslang leren voor iedereen;
- SDG 5: Bereik gendergelijkheid en emancipeer alle vrouwen en meisjes;
- SDG 6: Waarborg de beschikbaarheid en het duurzaam beheer van water en sanitair voor iedereen;
- SDG 7: Maak betaalbare, betrouwbare, duurzame en moderne vormen van energie voor iedereen toegankelijk;
- SDG 8: Bevorder doorgezette, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen;
- SDG 9: Bouw veerkrachtige infrastructuur uit, bevorder inclusieve en duurzame industrialisatie en promoot innovatie;
- SDG 10: Verminder ongelijkheid binnen en tussen landen;
- SDG 11: Maak steden en menselijke nederzettingen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam;
- SDG 12: Zorg voor duurzame consumptie- en productiepatronen;
- SDG 13: Neem dringende maatregelen om de klimaatverandering en de gevolgen ervan te bestrijden;
- SDG 14: Behoud en exploiteer op duurzame wijze oceanen, zeeën en mariene hulpbronnen;
- SDG 15: Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam aanwenden van landgebonden ecosystemen, beheer bossen duurzaam, bestrijd woestijnvorming, stop landdegradatie en keer het om en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe;
- SDG 16: Promoot vreedzame en inclusieve samenlevingen voor duurzame ontwikkeling, voorzie toegang tot rechtspraak en bouw effectieve, controleerbare en inclusieve instellingen op alle niveaus uit;
- SDG 17: Versterk de uitvoeringsmodaliteiten en revitaliseer het mondiaal partnerschap voor duurzame ontwikkeling.

De VN volgt de implementatie van de SDG's op via een SDG-monitoring². De normale opvolging van de uitvoering van de 2030 Agenda gebeurt binnen het Forum op Hoog Politiek Niveau voor Duurzame Ontwikkeling (HLPF), een forum dat de VN daar specifiek voor oprichtte. Dit forum vergadert jaarlijks binnen de schoot van de Sociale en Economische Raad van de VN (ECOSOC) om de vooruitgang op specifieke thema's en clusters van specifieke SDG's na te gaan. Daarnaast wordt het HLPF ook eens om de vier jaar bijeengeroepen binnen de Algemene Vergadering van de VN (UNGA). De staats- en regeringsleiders evalueren

² https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/26158Final_SG_SDG_Progress_Report_14052020.pdf

dan de doelstellingen op mondiaal niveau. Dit gebeurde een eerste keer in september 2019 tijdens de 74^e zitting van de UNGA.

Staats- en regeringsleiders stelden op dat moment een veel te trage vooruitgang vast voor de meeste doelstellingen. Daarom namen ze een politieke verklaring aan die stelt dat alle landen naar een hogere versnelling moeten schakelen 'voor een decennium van actie en prestaties voor duurzame ontwikkeling' ('Decade of action'). De VN wil nu dit decennium alleen nog rapportage ontvangen over acties en investeringen die al concrete resultaten hebben opgeleverd. Het HLPF van 2021 duidde een achteruitgang voor de meeste SDG's omwille van COVID-19. De VN roepen daarom op 'to build back better' en om met de herstelplannen in te zetten op een duurzame economie die niemand achter laat.

Verschillende VN-agentschappen waar de Vlaamse overheid al jarenlang mee samenwerkt, treden vaak op als leidende organisatie om één bepaalde Duurzame Ontwikkelingsdoelstelling te realiseren. Zo is de Food and Agriculture Organization (FAO) in Rome aan zet voor SDG2 om honger te beëindigen, met SDG 3 'gezondheid voor iedereen' gaat de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) aan de slag, SDG4 omtrent kwaliteitsonderwijs is het paradepaardje van Unesco en de International Labour Organisation (ILO) zet zich in voor waardig werk: SDG8. UNESCO kreeg van de VN het mandaat om SDG 4 (het garanderen van rechtvaardige toegang tot kwaliteitsvol onderwijs en levenslang leren) op te volgen alsook het hele onderwijsluik in de 2030 Agenda via het Actiekader Education 2030. UNESCO wordt daarbij geholpen door de multi-stakeholder SDG-Education 2030 Steering Committee, als het politiek orgaan van de Global Education Meetings.

Vlaanderen – die omwille van het beurtroelsysteem spreekt in naam van België - zetelt sinds 2016 in het Steering Committee en organiseerde de laatste Global Education Meeting in 2018 in Brussel³. Door COVID-19 ligt de nadruk zowel op gelijke kansen (building back equal) als op de koppeling van duurzame ontwikkeling aan (onderwijs voor) mensenrechten, democratische participatie en rechtsorde.

SDG4/Education 2030 hanteert ook een eigen set van indicatoren die het UNESCO Instituut voor Statistiek ontwikkelt in samenspraak met de Lidstaten⁴. Daarnaast zorgt het jaarlijkse Global Education Monitoring Report⁵ voor een meer diepgaande beleidsanalyse.

In 2021 vinden ook enkele belangrijke VN- conferenties plaats. De recente klimaatop in Glasgow (UNFCCC COP 26) beoogde een ambitieus politiek akkoord waarbij wereldwijd netto-zero emissies tegen het midden van de eeuw en het beperken van de temperatuurstijging tot 1,5°C binnen bereik worden gehouden, gemeenschappen en natuurlijke habitats door verhoogde aanpassingscapaciteit worden beschermd, de jaarlijkse, gemeenschappelijke doelstelling van USD 100 miljard aan internationale klimaatfinanciering verder wordt uitgewerkt en door een akkoord te bereiken over de laatste operationaliserende beslissingen om het Akkoord van Parijs volledig te implementeren, in het bijzonder de mogelijkheden inzake internationale flexibiliteit.

³ <https://en.unesco.org/themes/education/globaleducationmeeting2018>

⁴ <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/quick-guide-education-indicators-sdg4-2018-en.pdf>

⁵ <https://en.unesco.org/gem-report/allreports>

Naast de COP26 voor de Klimaatconventie zal in het voorjaar 2022 ook de cruciale COP15 van de Conventie voor Biodiversiteit doorgaan. Op deze COP zullen afspraken gemaakt worden om ook de steeds slechter wordende toestand van natuurlijke systemen om te keren, op weg naar een duurzaam omgaan met biodiversiteit, zowel marien als terrestrisch. De overlap en de oorzakelijke verbanden tussen klimaat en biodiversiteit zijn groot, en versterken elkaar in een negatieve spiraal in beide richtingen. Op de COP15 voor Biodiversiteit zal een nieuw strategisch plan worden overeengekomen met duidelijke en globale doelstellingen voor 2030. Tijdens de COP15 zullen de Partijen van de Conventie zich verbinden om een post 2020 Global Biodiversity Framework (GBF) te ontwikkelen, aan te nemen en te implementeren. Deze GBF moet de wereldwijde biodiversiteit ten laatste tegen 2030 herstellen, en tegen 2050 moeten we de visie 'Living in harmony with nature' gerealiseerd hebben. Deze GBF omvat ook o.a. implementatie mechanismen en monitoring -en rapporteringssystemen. Het Post-2020 Global Biodiversity Framework zal mee het kader uitzetten voor de het EU interne en internationale beleid rond biodiversiteit, en zodoende ook voor de doelstellingen voor Vlaanderen. Het beleid m.b.t. biodiversiteit dekt niet enkel natuur- en soortenbescherming en -restauratie, maar even goed een duurzame productie en consumptie, duurzame financiële instrumenten en mainstreaming van biodiversiteit in alle sectoren.

Een belangrijke ambitie van de 2030 Agenda is om niemand achter te laten ('leaving no one behind'). Het belang van uitgesplitste data om te weten wie sociaal en/of economisch nog achterblijft, werd meermaals benadrukt tijdens recente HLPF's.

De COVID-19 crisis heeft het belang van mondiale duurzaamheid duidelijker gemaakt. Beleidsbepalende VN-fora waarvan Vlaanderen partner is (zoals de WHO en de IAO), benadrukken dat het belangrijk is om de SDG's wereldwijd te realiseren, zowel met oog op herstel als om verdere crisissen te voorkomen⁶. Maar ook andere multilaterale organisaties zijn voorstander van een duurzaam herstel. Zo benadrukt de directrice van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) het belang van een duurzaam herstel door maatregelen die tegelijk de acute gezondheids crisis én de latente klimaatcrisis bestrijden⁷. De Wereldbank pleit voor een duidelijke focus op veerkrachtige, inclusieve en duurzame heropbouw: "Rebuilding Better is about achieving resilient, inclusive and sustainable recovery"⁸. De OESO onderschrijft deze visie ook, zie verder⁹. Al deze organisaties onderstrepen het belang van veerkracht en duurzaamheid van de ontwikkelde, Westerse maatschappijen en economieën waaronder de Vlaamse.

Europese Unie

Duurzaamheid en SDG's in de kern van het Europees beleid

Duurzame ontwikkeling is verankerd in de Verdragen¹⁰. De eerste Europese strategie voor duurzame ontwikkeling dateert van 2001. Onder de huidige Commissie Von der Leyen krijgt het Europees DO-beleid nieuwe stimulansen: het is één van de politieke prioriteiten van de Europese Commissie en wordt doorgevoerd in alle thematisch beleid. Elke Commissaris moet binnen het eigen beleid zorgen voor het verwezenlijken van de SDG's Het college als geheel is verantwoordelijk voor de algehele verwezenlijking van de doelstellingen.

⁶ Zie bv. het [VN-rapport](#) "Recovering better: economic and social challenges and opportunities - A compilation of the High-level Advisory Board on Economic and Social Affairs" (juli 2020).

⁷ [Managing Director's Kristalina Georgieva's Opening Remarks at the Petersberg Climate Dialogue XI \(April 2020\)](#)

⁸ ["Saving Lives, Scaling-up Impact and Getting Back on Track: World Bank Group Covid-19 Crisis Response Approach Paper" \(juni 2020\)](#)

⁹ Zie bv.: OECD, Building a coherent response for a sustainable post-COVID-19 recovery, Towards a Policy Coherence roadmap (Preliminary version).

¹⁰ VEU art. 3 en 21 / VWEU art. 11, 151, 194.

In de Jaarlijkse Strategie voor Duurzame Groei van 17 december 2019 duidde de Europese Commissie de heroriëntering van het Europees Semester met onder andere de integratie van de SDG's.¹¹ De behandeling van de SDG's in de landenverslagen 2020 was een eerste stap van die heroriëntatie. Het Belgisch landverslag 2020 (in 2021 was er geen landenverslag omdat alles in teken stond van de Faciliteit voor Herstel en Veerkracht) omvatte een nieuwe bijlage, met daarin een beoordeling van de vooruitgang van België in de richting van de SDG's. Lidstaten werden daarbij gemonitord op een aantal indicatoren die gekoppeld zijn aan specifieke SDG's door Eurostat. In juni 2021 publiceerde Eurostat het meest recente rapport.

Eind 2020 publiceerde de Europese Commissie een 'Staff Working Document' over de manier waarop ze haar engagement om de SDG's te bereiken omzet in haar beleid¹².

De SDG's werden ook geïntegreerd in de beleids- en wetgevende processen van de Europese Commissie, de Better Regulation guidelines. Als onderdeel van deze processen, worden voorstellen geëvalueerd - een 'impact assessment'- op basis van de impact van het voorstel op de SDG's. De Commissie heeft daarvoor een instrument ontwikkeld, een SDG policy mapping tool, dat onmiddellijk een overzicht geeft van welke SDG's in hoeverre geïmpacteerd worden door het voorstel en welke SDG's nog ontbreken. Deze tool kan ook gebruikt worden door lidstaten om hun eigen beleidsvoorstellen te analyseren.

Op 22 juni 2021 keurde de Raad Raadsconclusies goed over het Europese engagement aangaande de SDG's, waarop nog meer wordt de nadruk gelegd op betere dialoog en concrete acties, op communicatie en sensibilisering en op partnerwerking.

De Europese Raadswerkgroep '2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling' heeft het mandaat om het interne en externe beleid van de EU aangaande de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling over alle beleidssectoren heen op te volgen, te monitoren en erover te rapporteren. De werkgroep bespreekt ook de implementatie door de lidstaten. Wegens de hiervoor vermelde "mainstreaming" kan DO-beleid in heel wat raadswerkgroepen op tafel komen.

De Europese Green Deal

Op 11 december 2019 publiceerde de Europese Commissie haar nieuwe groeistrategie, de Europese Green Deal, die expliciet bepaalt: *"De Green Deal maakt integraal deel uit van de strategie van deze Commissie om de doelstellingen voor Duurzame Ontwikkeling van de 2030 Agenda van de Verenigde Naties en de andere prioriteiten van de politieke beleidslijnen van voorzitter Von der Leyen te verwezenlijken. In het kader van de Green Deal zal de Commissie het proces van macro-economische coördinatie in het kader van het Europees semester bijstellen om de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties te integreren, duurzaamheid en het welzijn van burgers bij het economisch beleid centraal te stellen en ervoor te zorgen dat bij het ontwikkelen en uitvoeren van EU-beleid de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen vooropstaan."*

¹¹ MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT, DE RAAD, DE EUROPESE CENTRALE BANK, HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ, HET COMITÉ VAN DE REGIO'S EN DE EUROPESE INVESTERINGSBANK van 17 december 2019, Jaarlijkse strategie voor duurzame groei 2020, COM(2019) 650 final

¹² [delivering on uns sustainable development goals staff working document en.pdf \(europa.eu\)](#)

Op 21 februari 2020 nam de Vlaamse Regering in een visienota een algemeen standpunt in over de Europese Green Deal. Ook legde ze de krachtlijnen vast voor de verdere standpuntbepaling over de verschillende deelonderwerpen van de Green Deal.

De 'Green Deal' is een roadmap van alle nieuwe (of herziene) initiatieven die de komende maanden en jaren op de Europese agenda staan om tegemoet te komen aan de ambitieuze Europese klimaat- en milieudoelstellingen. Deze initiatieven gaan vaak breder dan het strikte klimaatbeleid. Doel is tegen 2050 klimaatneutraal te worden. Enkele van de vele aangekondigde initiatieven zijn het actieplan voor een circulaire economie, de EU Biodiversiteitsstrategie 2030, een nieuwe EU-bosstrategie, een voorstel voor een Klimaatwet, een strategie 'Van Boer tot Bord' en een actieplan 'zero pollution'.

Het centrale idee van de Green Deal is de EU omvormen tot een eerlijke en welvarende samenleving met een moderne, hulpbronnefficiënte en concurrerende economie, die ook op het behoud en herstel van ecosystemen en biodiversiteit gericht is. Het doel is dat Europa vanaf 2050 netto geen broeikasgassen meer uitstoot en dat de economische groei losgekoppeld is van het gebruik van hulpbronnen. Niemand mag daarbij achtergelaten worden (no person and no place is left behind). De bedoeling is om de Europese economie duurzaam te maken en dat kan door de klimaat- en milieu-uitdagingen om te zetten in opportuniteiten en de transitie te laten verlopen op een rechtvaardige en inclusieve manier. In lijn hiermee moet het natuurlijk kapitaal van de EU beschermd, behouden en verbeterd worden en moet de gezondheid en het welzijn van burgers beschermd worden tegen milieu gerelateerde risico's.

De Green Deal vormt een uitdaging voor een dichtbevolkte, geïndustrialiseerde regio als Vlaanderen. Een regio waar een belangrijk deel van de welvaart wordt gecreëerd door energie-intensieve industrieën die afhankelijk zijn van de wereldmarkt en daardoor erg gevoelig zijn voor wijzigingen van het wereldwijd gelijk speelveld.

De Europese doelstelling om de uitstoot van broeikasgas terug te dringen tot 55% ten opzichte van 1990 tegen 2030, werd omgezet in het 'Fit for 55'-pakket, een stel legislatieve voorstellen over klimaat, energie, transport, landgebruik en fiscaliteit. Op 5 november 2021 keurde de Vlaamse Regering een visienota goed met een algemeen standpunt over het 'Fit for 55'-pakket (VR 2021 0511 DOC1222/1QUATER).

De nieuwe EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030 en het bijbehorend actieplan is een alomvattende en breed georiënteerde, ambitieuze langetermijnstrategie met als doel tegen 2030 de Europese biodiversiteit te herstellen. De strategie haalt hierbij diverse maatschappelijke voordelen aan zoals gezondheid, klimaat, voedselzekerheid en bijdrage tot de SDG's maar ook het tegengaan van illegale handel in wilde dieren. De strategie raakt verder ook aan de actualiteit door te verwijzen naar relatie tussen landgebruik en verspreiding van ziekte veroorzakende organismen. De Europese Commissie ziet deze strategie als de basis voor verdere EU onderhandelingen met betrekking het post-2020 globale biodiversiteitskader.

In december 2020 publiceerde de EU ook de 'Strategie voor duurzame en slimme mobiliteit'. De strategie is het nieuwe Europese beleidskader voor de transportsector en is een doorvertaling van de Green Deal. De krachtlijnen van deze nieuwe strategie zijn bedoeld om het EU transportbeleid future proof te maken. De drie centrale thema's van deze strategie zijn duurzaam, slim en weerbaar.

Om bedrijven een leidraad te bieden welke investeringen worden geacht duurzaam te zijn en om meer duurzame investeringen te stimuleren, heeft de EU haar 'taxonomie- regelgeving' gepubliceerd. Deze regelgeving is een overzicht van alle economische activiteiten die de EU beschouwt als duurzaam. De taxonomie biedt kansen om huidige bedrijfsactiviteiten in lijn te brengen met de transitie naar een duurzame economie. Europese wetgeving verplicht grote bedrijven met meer dan 500 werknemers informatie te verstrekken over hun non-financiële prestaties, waaronder hun omgang met het milieu. Vanaf 2022 geldt dit ook voor de Taxonomie. Onder de Non-Financial Reporting Directive (NFRD) worden bedrijven, vermogensbeheerders, verzekeringsmaatschappijen, pensioenfondsen, investeringsfondsen en banken geacht te verklaren welk deel van de omzet en uitgaven in lijn is met de Taxonomie. Dit kan in een bijlage van het jaarlijkse financiële verslag of in een aparte jaarlijkse duurzaamheidsrapportage. Binnen Europa moeten zo'n 6.000 bedrijven aan deze verplichting voldoen. In deze taxonomie regelgeving werd het principe van 'do no significant harm' (DNSH) geïntroduceerd. Dit werd vervolgens voor het eerst toegepast op de faciliteit voor herstel en veerkracht, waarbij alle lidstaten moeten aantonen dat hun plannen geen schade zullen berokkenen aan het milieu. DNSH zal verder toegepast worden op alle projecten die worden ingediend voor Europese financiering.

Duurzaamheid als voorwaarde voor financiering, o.a. in het Meerjarig Financieel Kader (MFK) en 'Next Generation EU'

De Europese Commissie stelde 'Next Generation EU' voor, een herstelplan voor Europa om de sociale en economische impact van de COVID-19 crisis te herstellen.¹³ Het meerjarig financieel kader (MFK) zal in combinatie met Next Generation EU, de EU ondersteunen voor de heropbouw na de pandemie. De EU zet daarin volop in op een herstel in lijn met de Europese prioriteiten. Next Generation EU bestaat uit instrumenten voor de lidstaten, bedrijven en de gezondheidssector. Hierin neemt de Faciliteit voor Herstel en Veerkracht (FHV), een centrale plaats in. De FHV bevat een pakket subsidies en leningen voor lidstaten en richt zich op beleidsgebieden van Europees belang die gestructureerd zijn in 6 pijlers: a) groene transitie; b) digitale transformatie; c) slimme, duurzame en inclusieve groei, met inbegrip van economische cohesie, banen, productiviteit, concurrentievermogen, onderzoek, ontwikkeling en innovatie, en een goed functionerende interne markt met sterke kmo's; d) sociale en territoriale cohesie; e) gezondheid en economische, sociale en institutionele veerkracht, met het oog op onder andere het vergroten van crisishetendheid en van het reactievermogen bij crisissituaties, en f) beleid voor de volgende generatie, kinderen en jongeren, zoals onderwijs en vaardigheden. De lidstaten hebben nationale herstel- en veerkrachtplannen opgemaakt om aanspraak te kunnen maken op de fondsen in het kader van de Faciliteit voor herstel en veerkracht. Deze plannen moeten bijdragen aan de Europese prioriteiten, waaronder de groene en digitale transitie. Voor alle investeringen en hervormingen die een lidstaat wil laten financieren, moet aangetoond worden dat ze geen ernstige afbreuk doen aan het milieu (do no significant harm) op het vlak van klimaatadaptatie en -mitigatie, biodiversiteit, water, circulaire economie en verontreiniging.

Voor België is er binnen de FHV een bedrag van 5,925 miljard euro steun (subsidies) voorzien, waarvan 2,255 miljard euro voor Vlaanderen. Eind april 2021 heeft België haar Nationaal Plan voor Herstel en Veerkracht ingediend bij de Europese Commissie, Vlaanderen heeft hiertoe bijgedragen met investeringen en hervormingen vanuit het Vlaams relanceplan Vlaamse Veerkracht (zie 2.2).

¹³ https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_nl

In het kader van haar cohesiebeleid, heeft de Commissie een toolkit ontwikkeld voor subnationale overheden om in te zetten op systeemverandering gericht op duurzame ontwikkeling. Deze toolkit wordt gekoppeld aan de middelen die kaderen in het cohesiebeleid¹⁴. Ook in andere budgettaire programma's, zoals het Fonds voor een Rechtvaardige Transitie, het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, het Cohesiebeleid, het extern EU-beleid, het LIFE-programma enzovoort wordt een duidelijke link gelegd naar duurzaamheid en de SDG's.

OESO

De OESO maakt van duurzaamheid een topprioriteit. Ook kiest de organisatie resoluut voor initiatieven die systeembenen en transitiewerking ingang te doen vinden in de beleidsaanpak van overheden als manier om complexe maatschappelijke problemen aan te pakken.

Vlaanderen was, samen met de VVSG, één van de pilootregio's en nam van juli 2018 tot maart 2020 deel aan het OESO-project 'A territorial approach to the SDG's: a role for cities and regions to leave no-one behind'¹⁵. De bedoeling van het project was om subnationale overheden te ondersteunen in de implementatie van de SDG's en om aanbevelingen te formuleren aangaande beleidsuitvoering. Er werd een regionaal rapport gemaakt. Uit dit project kwam naar voor dat Vlaanderen koploper is wat betreft multi-level en multi-actor governance, dankzij de transitieprioriteiten in het kader van Visie 2050 en de implementatie van de 2030 Agenda via Vizier 2030.

De OESO heeft een aantal beleidsaanbevelingen geformuleerd voor duurzame ontwikkeling en de toepassing ervan op subnationaal niveau. De aanbevelingen gaan o.a. over beleidscoherentie, het ontwikkelen van rapporteringsinstrumenten en ondersteuning voor steden en gemeenten voor een holistische implementatie van de 2030 Agenda.

Eén van aanbevelingen heeft betrekking op het stimuleren van de beleidscoördinatie van Duurzame Ontwikkeling in de wettelijke kaders, plannen en acties om de SDG's te implementeren op subnationaal en lokaal niveau¹⁶. Bij de uitvoering van deze strategie houden we rekening met de aanbevelingen die uit het project voortvloeien. Zo worden reeds een aantal aanbevelingen in de praktijk uitgevoerd zoals het SDG indicatorenkader, dat werd aangemaakt in het kader van Vizier 2030.

¹⁴ [Commission publishes a toolkit on sustainability transitions for cohesion policy - Regional Policy - European Commission \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip18_1111)

¹⁵ OECD Urban Policy Reviews (2020): "A territorial approach to the Sustainable Development Goals – Synthesis Report": <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/e86fa715-en.pdf?expires=1596191279&id=id&accname=oid038043&checksum=16B76F74842F205D0E2A7E5AF17B7B1A>

¹⁶ Engaging appropriately sub-national levels of government in areas where they have a role in policy coordination to promote coordinated actions and enhance coherence across levels of governments for sustainable development. To this end, Adherents should, as appropriate: Promote Policy Coordination for Sustainable Development at different levels of government and work with key stakeholders to develop tools that support local and regional governments in applying Policy Coordination for sustainable Development in their legal frameworks, plans and actions for localising the SDGs".

2.2. VLAAMSE CONTEXT

Het Vlaams relanceplan 'Vlaamse Veerkracht'

De impact van de covid-19 pandemie op onze Vlaamse economie is niet te onderschatten. Daarom heeft de Vlaamse Regering meteen belangrijke maatregelen genomen om de verdere verspreiding van het coronavirus af te remmen en de impact op de gezondheidszorg af te vlakken, en om getroffen burgers en bedrijven financieel te ondersteunen.

Covid-19 heeft de wereld en ook Vlaanderen hard getroffen. Daarom investeert de Vlaamse Regering de komende jaren 4,3 miljard euro extra om het economisch en maatschappelijk weefsel in Vlaanderen te herstellen. Het Vlaams relanceplan Vlaamse Veerkracht is het meest ambitieuze investeringsplan dat een Vlaamse Regering ooit in de steigers heeft gezet en werd op 28 september 2020 tijdens de Septemberverklaring gelanceerd door de minister-president. Het plan Vlaamse Veerkracht is een ambitieus plan dat Vlaanderen aan de top van Europa wil brengen¹⁷. Dit is het moment om te investeren en zo onze welvaart veilig te stellen. Dit is ook het moment om een versnelling hoger te schakelen naar een neer duurzame economie en om te investeren in innovatie, onderwijs en opleiding, in natuur en omgeving. De Vlaamse overheid moet ook zelf het goede voorbeeld geven. We grijpen dit momentum aan om de Vlaamse ambities op te krikken, om te versterken waar we goed in zijn en ons te bevrijden van een aantal kwalen die we al lang meedragen. We maken onze administraties slagkrachtiger, vinniger en oplossingsgericht.

Bij de opmaak van dit plan liet de Vlaamse Regering zich inspireren door de aanbevelingen van een economisch en maatschappelijk relancecomité die door de Vlaamse regering op 16 mei 2020 werden opgericht en door het advies van de SERV.

Het relanceplan is onderverdeeld in zeven speerpunten:

1. Economie en samenleving verduurzamen;
2. Investeren in infrastructuur;
3. Vlaanderen digitaal transformeren;
4. Investeren in mensen en talenten;
5. Het Vlaams zorg- en welzijnssysteem versterken
6. De coronacrisis beheren en Brexit;
7. De overheid efficiënter maken.

Het plan is verder onderverdeeld in 35 clusters en 180 projecten. De voortgang van het relanceplan wordt drie keer per jaar gemeten: in april, september en december. Om de economische en sociale gevolgen van de coronacrisis te verzachten, heeft de Europese Unie een herstelfonds opgericht, Next Generation EU met de Faciliteit voor Herstel en Veerkracht (FHV). Om aanspraak te maken op de fondsen in het kader van de Faciliteit voor Herstel en Veerkracht, hebben lidstaten nationale herstel- en veerkrachtplannen opgemaakt. Vlaanderen heeft met dit relanceplan bijgedragen aan het nationaal plan voor herstel en veerkracht (PHV). Zo worden een aantal projecten ten belope van 2,25 miljard euro gefinancierd met Europese middelen. België heeft op 30 april 2021 het PHV ingediend bij de Europese Commissie, het plan werd op 23 juni 2021 goedgekeurd door de Europese Commissie en op 13 juli 2021 door de raad ECOFIN.

¹⁷ <https://www.vlaanderen.be/publicaties/relanceplan-vlaamse-regering-vlaamse-veerkracht>

3. EVALUATIE VAN DE VORIGE VSDO (VSDO3) EN VAN DE TRANSITIEPRIORITEITEN

Zoals decretaal bepaald, moet voor de aanmaak van een nieuwe VSDO, de vorige VSDO geëvalueerd worden. In 2016 maakte de Vlaamse Regering een langetermijnstrategie op voor Vlaanderen, Visie 2050, met daaraan gekoppeld een specifiek operationeel gedeelte in de vorm van een transitiebeleid en -werking. Deze visienota was ook de VSDO3. De transitiewerking kreeg concreet vorm in zeven transitieprioriteiten om de noodzakelijke veranderingen te helpen realiseren.

Begin 2021 werd het operationeel gedeelte van de VSDO3, namelijk het transitiebeleid en de transitiewerking van de Vlaamse overheid tegen het licht gehouden. De inzichten die deze evaluatie van de VSDO3 voortbracht (zie punt 3.1.) worden de uitgangspunten voor de aanpak van de transitieprioriteiten in het operationele gedeelte van deze nota (hoofdstuk 5).

3.1. EVALUATIEVE REFLECTIE VSDO3

Begin 2021 begeleidde Ideaconsult in samenwerking met DKBUZA een evaluatief reflectieproces dat uitmondde in de 'Evaluatie- en doorstartnota voor Visie 2050'. Deze evaluatieve reflectie werd uitgevoerd met workshops, interviews, documentenanalyses en input van academici. De successen en knelpunten werden opgelijst. De basisprincipes voor de transities uit Visie 2050 werden in de evaluatienota als leidraad gebruikt voor de analyse. Het gaat over van langetermijn denken naar kortetermijn doen (via o.a. pilootprojecten), samenwerken met andere beleidsdomeinen en stakeholders en samen leren. Er werd ook een kritische analyse gemaakt van de werking van het transitieplatform, de transitie managers en andere organen en coördinerende acties. Hier volgt een korte samenvatting:

- Basisprincipes van de Visie 2050:

Langetermijnperspectief: De meeste transitieprioriteiten zijn erin geslaagd om samen met de stakeholders een langetermijnvisie en toekomstverkenningen uit te werken. De transitie managers geven aan dat de langetermijnaanpak het belangrijkste verschil maakt met het gangbare beleid en de huidige denkwijze. Soms duwden de kortetermijnnoten of de druk om snel resultaat te boeken, de langetermijnfocus naar de achtergrond. Veel transitieprioriteiten uiten de behoefte aan diepgaande kennis over trends en toekomstscenario's over hun domeinen als input voor het langetermijnbeleid. Bovendien moet de langetermijnvisie tastbaar gemaakt worden in concrete voorbeeldprojecten.

Kortetermijnpilootprojecten en acties: Meerdere transitieprioriteiten zijn aan de slag gegaan met kortetermijnexperimenten en pilootprojecten en het zochten naar mogelijkheden om opschaling te stimuleren. Sommige transities zijn in hun proces verder gevorderd. Bij sommige transitieprioriteiten was de transitie immers al langer ingezet. Een aantal transitieprocessen hebben intussen ook al zeer concrete stappen gezet op weg naar systeeminnovatie. Daarbij moeten we de problemen niet enkel aan de oppervlakte maar op het dieperliggende niveau aanpakken. Een aantal transitieprocessen hebben optimaal gebruik gemaakt van de Vlaamse en Europese financieringsmogelijkheden voor de ondersteuning van de experimenten. De transitieprioriteit Circulaire economie zette bijvoorbeeld een 60-tal (inter)-clusterprojecten op in het kader van het Innovatieclusterbeleid van VLAIO. Negen transitie-experimenten van de transitieprioriteit Leven, leren en werken in 2050 kregen de steun in het kader van het Europese

Sociaal Fonds (2019-2022). Samenwerking op vlak van financiering en het optimaal gebruiken van Europese middelen kan nog verder gestimuleerd worden in de toekomst. Een vaak aangehaald knelpunt is dat er minder aandacht was voor het mogelijk uitfaseren en stopzetten van aspecten uit het huidige beleid (regime) die haaks staan op de toekomstvisie. Andere knelpunten zijn dat een aantal transitieprocessen te abstract bleven en dat in sommige transitieprioriteiten eerder de breder gekende projecten gefinancierd werden onder het label van pilootproject.

Samenwerking met stakeholders: Alle transitieprioriteiten bouwden een extern netwerk uit met stakeholders de maatschappelijke vijfhoek (de ondernemerswereld, de kennisinstellingen, het maatschappelijke middenveld, de overheden en de financiële sector) en werkten met nieuwe samenwerkingsmodellen en -methodieken. Dit werd ervaren als een duidelijke meerwaarde van de transitieaanpak. Bij sommige transitieprioriteiten lag de nadruk meer op het samenwerken met voorlopers en 'frisdenkers'. Andere richtten zich eerder op een goede dialoog en samenwerking met de bestaande koepels, belangenverenigingen enzovoort, of een combinatie ervan. Het was soms een uitdaging om geschikte stakeholders te vinden - zowel uit klassieke, als ook uit vernieuwende hoek. Anderzijds hebben niet alle betrokken departementen en entiteiten de reflex om co-creatief en participatief aan de slag te gaan met externe stakeholders.

Transversale samenwerking: Er zijn interessante samenwerkingen ontstaan binnen de overheid, als rechtstreeks gevolg van de transitieaanpak: tussen de trekkers van de transitieprioriteiten, maar ook tussen de beleidsdomeinen en entiteiten. Dit resulteerde vaak ook in een goede samenwerking bijvoorbeeld tijdens de voorbereiding van de bijdrage aan het regeerakkoord. Transversaal werken stootte echter soms op weerstand in een aantal beleidsdomeinen en entiteiten. Ook al zijn er vele voorbeelden van goede samenwerking, er zijn ook kansen voor gezamenlijke pilootprojecten, transversale trajecten of gezamenlijke investeringen, onbenut gebleven.

Er is soms te weinig ruimte in de politieke en administratieve sturing binnen de Vlaamse overheid opdat departementen en agentschappen vlot zouden kunnen samenwerken.

Samen leren: Vele transitieprioriteiten hebben de stap gezet naar het capteren van lessen uit de pilootprojecten, op het vlak van nieuw beleid, nieuwe businessmodellen, nieuwe gedragingen en kennisdeling. Anderen zetten nu de stap. De transitieprioriteiten hebben ook geleerd van elkaar via het transitieplatform. De transitie managers die niet vertrouwd waren met de transitieaanpak bij de start van het proces hebben zich deze kennis eigen gemaakt. Er is nu duidelijk meer kennis en kunde over langetermijndenken en de transitieaanpak. De meeste transitie managers appreciëren het transitieperspectief als verrijkend. Als knelpunten werd aangehaald dat meestal de capaciteit (mensen en middelen) nog ontbrak om permanent te leren, te monitoren en bij te sturen. Reflexieve monitoring waarbij we stilstaan bij wat we geleerd hebben in plaats van meetbare doelen ontbrak meestal nog.

- **Governance van de transitieprioriteiten:**

In Visie 2050 zijn volgende rollen voor transitie managers gedefinieerd: *'vernieuwers die beschikken over voldoende vrijheid van handelen en dus het mandaat hebben om alle betrokkenen op ad-hoc basis samen te brengen, essentieel is dat een relatief beperkte projectgroep van gemotiveerde en resultaatgerichte Vlaamse ambtenaren uit verschillende beleidsdomeinen samen met geëngageerde partners het eigenaarschap opnemen van het transitieproces'*. Niet alle transitie managers hebben al deze aspecten van hun rol kunnen opnemen. Dit omdat andere korteremijntaken prioriteit hadden, omwille van het brede takenpakket, door gebrek aan tijd en ruimte, gebrek aan middelen, gebrek aan steun of mandaat. De transitie managers en de transitie-units moesten vaak terugvallen op bestaande middelen en (beperkte) menskracht en sommigen konden niet voldoende rekenen op de politieke steun. Sommige transitie managers konden hun rol wel vervullen, wat leidde tot meer resultaten. Er zijn ook transitieteams ontstaan rond een

bepaalde transitie, waar verschillende mensen samenwerken, elk met een andere rol binnen de werking van de transitieprioriteit en dit werkte goed.

De actieve samenwerking met en uitgebreide rol voor het **Voorzitterscollege**, voorzien in de visienota, beperkte zich tot de beginperiode van visievorming en voorbereiding van de startnota's voor de Vlaamse regering bij de opstart van de transitieprioriteiten.

Het **transitieplatform** zorgde voor een gewaardeerde kennisuitwisseling en stimuleerde de samenwerking tussen de transities, ook al zijn er een aantal samenwerkingsopportuniteiten onbenut gelaten. Er was **een overkoepelende communicatie** in de vorm van een website, maar deze communicatie was eerder beperkt. Er zijn meerdere **onderzoeken** gebeurd die de transities en hun werking op een positieve manier hebben ondersteund (o.a. in het kader van de steunpunten). Er is echter nog te weinig ingezet op het samenbrengen van het langetermijnonderzoek (toekomstverkenningen, scenariodenken,...). Veel transitieprioriteiten uiten de behoefte om diepgaande kennis over trends en toekomstscenario's van hun respectievelijke domeinen te verbinden met kennis van andere beleidsdomeinen. Ook de kennisopbouw in gedrag en cultuur van mensen is nog te vaak onderbelicht.

3.2. RESULTATEN PER TRANSITIEPRIORITEITEN

De VSDO3 bevatte zeven transitieprioriteiten om de noodzakelijke veranderingen te helpen realiseren: Circulaire Economie; Leven, leren en werken in 2050; Industrie 4.0; Samen Leven in 2050; Mobiliteit en Energie en Slim wonen en Leven. Elke transitieprioriteit kreeg verantwoordelijke ministers en transitie managers aangeduid. De transitie managers stelden een startnota en plan van aanpak op. De Vlaamse regering keurde de startnota's in 2017 goed. De startpositie, de uitdagingen en de context waren verschillend voor de zeven transitieprioriteiten. Dit had een diversiteit in aanpak en voortgang tot gevolg.

De resultaten per transitieprioriteit zijn terug te vinden in de fiches van de transitieprioriteiten (onder de titel: 'Resultaten voorbije periode'). Deze legislatuur gaan we verder met zes van de zeven transitieprioriteiten (zie ook 5.2.).

De transitieprioriteit Slim wonen en leven wordt niet verdergezet als transitieprioriteit. De transitieprioriteit 'Slim Wonen en Leven' was een zeer verrijkend traject en werd getrokken door het Agentschap Wonen. Ook al gaat het agentschap niet verder met de transitieprioriteit, toch is de transitieaanpak- en denken verankerd in het agentschap. Het is zeker de ambitie om de verwevenheid verder te zetten en te versterken. Gezien de overlap met andere instrumenten, wordt er evenwel geopteerd om dit engagement binnen het beleidsveld wonen op een andere manier te continueren, onder meer via de inbedding van het Woonbeleidsplan in Vizier 2030, het blijvend handelen op lange termijn. Ook de verwevenheid met andere beleidsdomeinen en -velden wordt behoudend oor ruimte te bieden aan experimenten en proefomgevingen en door het constructief mee te werken aan de transitieprioriteit(en) met raakvlakken met wonen en woonbeleid. Een nieuwe transitieprioriteit rond omgeving 'Omgeving voor de toekomst' wordt naar voor geschoven (zie 5.2.2.), o.a. met inbedding van een aantal (ruimtelijke) aspecten uit de transitieprioriteit Siim Wonen en Leven.

Aangezien Slim wonen en leven als transitieprioriteit wordt stopgezet, is er geen specifieke fiche over deze transitieprioriteit en geven we hieronder een kort overzicht van de verwezenlijkingen.

Transitieprioriteit Slim Wonen en Leven (SWL)¹

Het uitgangspunt en de basis voor de startnota aan de VR werd het toekomstbeeld van 'een duurzame en innovatieve buurt waar iedereen kan en wil wonen en leven', ontstaan tijdens een brede transitiearena. Via deze startnota zijn engagementen aangegaan en is de transitie erin geslaagd om de genomen engagementen op een goede manier af te ronden.

Centraal in het traject van deze transitieprioriteit stond de strategische denkgroep met leden van zowel binnen als buiten de Vlaamse overheid. Er werd gewerkt in werven, waar met diverse partners experimenten werden opgezet, innovatieve projecten of diensten werden ontwikkeld en beleidsaanbevelingen geformuleerd. Zo werd in de werf 'Betaalbaar huuraanbod' een kennisnetwerk betaalbaar verhuren opgezet en een [draai- en inspiratieboek betaalbaar verhuren](#) uitgewerkt. In de werf buurtinitiatieven heeft het lerend netwerk duurzame wijken een werkwijze rond de verduurzaming van wijken uitgewerkt ([eindrapport zie hier](#)) en een buurtscan- en atlas van buurtinitiatieven om buurttransformatie in gang te zetten. De werf duurzame woonwensen ondersteunde de transitie naar een duurzaam woongedrag bij burgers met een brede publiekscampagne met online test zie website "[Thuis in de toekomst](#)" en inspirerende toekomstbeelden (zie Beeldenbank "[Thuis in de toekomst](#)"). Het traject 'Thuis in de Toekomst' enthousiasmeerde via verschillende mediakanalen de Vlaams burger om op een meer toekomstbestendige manier naar hun directe leefomgeving te kijken, en ontwikkelde een tool voor lokale overheden om met haar inwoners hier een discussie over aan te gaan. Er liep tevens wetenschappelijke onderzoek naar woonwensen (in het kader van het Groot Woononderzoek 2018¹) en woongedrag.

Naast deze concrete initiatieven, is de belangrijkste meerwaarde van de transitie een betere verwevenheid en samenwerking van het woonbeleid met andere entiteiten en met actoren buiten de Vlaamse Overheid. Die verwevenheid en samenwerking had een duidelijke meerwaarde.

4. LANGETERMIJNVISIE EN -DOELSTELLINGEN

Visie 2050

In maart 2016 keurde de Vlaamse Regering 'Visie 2050: een langetermijnstrategie voor Vlaanderen' goed. De ambitie voor Vlaanderen in 2050 richt zich op het *creëren van welvaart en welzijn op een slimme, innovatieve en duurzame manier in een sociaal, open, veerkrachtig en internationaal Vlaanderen, waarin iedereen meetelt.*

Die ambitie willen we realiseren door een nieuwe economie, voor een inclusieve samenleving en binnen de ecosysteemgrenzen van onze planeet. We willen dus evolueren naar een duurzame productie en consumptie binnen de planetaire en sociale grenzen. Duurzaamheid is een belangrijke leidraad in de toekomstvisie voor Vlaanderen.

De Vlaamse Regering blijft Visie 2050 omarmen als haar langetermijnstrategie voor Vlaanderen en zal alles in het werk stellen om de doelstellingen te realiseren.

De toekomstvisie werd verder uitgediept aan de hand van 9 thema's met kansen en uitdagingen:

1. Kennisontwikkeling als drijvende kracht
2. Slimme omgang met materialen
3. Efficiënt gebruik van energie en verhoging van het aandeel hernieuwbare energie
4. Een robuust watersysteem
5. Een duurzame voedselketen
6. Een vlot en veilig mobiliteitssysteem
7. Wonen in een aantrekkelijke omgeving
8. Toegankelijke en hoogwaardige zorg
9. Een wendbare overheid

De Visie 2050 stelt dat we de toekomst van Vlaanderen niet met zekerheid kunnen voorspellen. Ze is immers afhankelijk van complexe en onvoorspelbare veranderingen en vernieuwingen waarvan we de impact en de timing vandaag niet kennen. We moeten rekening houden met disruptieve veranderingen en grondige transformaties.

Burgers zullen in dit evoluerend maatschappijbeeld een wendbare positie moeten innemen. Vlaanderen moet onvoorspelbare veranderingen, vernieuwingen en mogelijke problemen niet zomaar ondergaan, maar kan zelf mee de toekomst vormgeven. Dit doen we door een voortrekkersrol op te nemen in de vernieuwingen die een positieve impact hebben op het leven op aarde. Hierbij nemen we de beschikbare instrumenten in handen en bieden we kansen aan alle mensen en groepen. Durf en verbeeldingskracht zijn essentieel om te kunnen omgaan met de ontwikkelingen die ons maatschappelijk systeem grondig veranderen. De toekomstvisie moet een inspiratiebron voor alle Vlamingen zijn. We werken intensief samen met de hele bevolking en alle maatschappelijke actoren om dit wensbeeld voor Vlaanderen waar te maken.

De toekomstvisie is gericht op Vlaanderen, maar Europa en de rest van de wereld evolueren in dezelfde richting. Vlaanderen draagt hiertoe bij door in te zetten op de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen voor 2030 van de VN die invulling geven aan de gewenste toekomst voor de wereld.

De Visie 2050 neemt een complementaire, verbindende en richtinggevende plaats in tussen andere beleidsplannen en –strategieën.

2030 Doelstellingen / Vizier 2030

In Visie 2050 werd vooropgesteld dat samen met de betrokken partners prioritaire doelstellingen zouden worden opgemaakt, die aansluiten bij de langetermijnvisie voor Vlaanderen en de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen. Het resultaat hiervan is het doelstellingskader Vizier 2030 dat door de Regering Bourgeois (2014-2019) werd opgesteld. Vizier 2030 is de Vlaamse vertaling van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen van de VN.

Intussen werd het oorspronkelijk **doelstellingskader** uitgebreid, met de inbedding van de 2030-doelstellingen uit het Luchtbeleidsplan, het Woonbeleidsplan en het Vlaams- Energie en Klimaatplan¹⁸. Daarnaast werd de bijhorende indicatorenset vervolledigd en op punt gesteld.

Vizier 2030 bevat momenteel 53 doelstellingen en 111 indicatoren. Aan de hand van deze indicatoren zal Vizier 2030 jaarlijks gemonitord worden. Vizier 2030 herneemt de 9 thema's en de dimensies van Visie 2050: doelstellingen voor een nieuwe economie, voor een inclusieve samenleving en binnen de ecosysteemgrenzen van onze planeet, met een open en wendbare overheid in partnerschap. Tenslotte omvat het ook het engagement om de realisatie van deze doelstellingen wereldwijd en in de ontwikkelingslanden te ondersteunen.

Het Vizier 2030-doelstellingskader en de bijhorende indicatorenset hebben een evolutief en dynamisch karakter. Zodoende kunnen indicatoren die vandaag nog in ontwikkeling zijn in een later stadium toegevoegd worden, hetzelfde geldt voor doelstellingen uit het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen en de Mobiliteitsvisie 2040.

Vizier 2030 is het gemeenschappelijk verhaal van de voltallige Vlaamse Regering waar ze samen de schouders onder zetten. De doelstellingen van Vizier 2030 bieden aan de Vlaamse Regering als team en aan elke minister en respectievelijk beleidsdomein een focus om met het beleid naartoe te werken. De jaarlijkse monitoring van de indicatoren vormt hierbij een handige leidraad.

De doelstellingen van Vizier 2030 vormen een **tussenstap** in de realisatie van Visie 2050. Tegelijkertijd geeft het invulling aan het engagement dat door de Vlaamse Regering werd aangegaan ten aanzien van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen van de VN.

¹⁸ <https://beslissingenvlaamseregering.vlaanderen.be/document-view/5F75EC290379AD00080001E8>

5. OPERATIONELE KORTETERMIJNDOELSTELLINGEN EN PRIORITAIRE BELEIDSOPTIES VOOR DE REGEERPERIODE

Het operationele luik van de nieuwe Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling wordt ingevuld door, enerzijds, de opvolging van de doelstellingen uit Vizier 2030 via indicatoren, en anderzijds de zeven transitieprioriteiten. Tevens hebben we oog voor de ontwikkelingen op het internationale niveau. Het relanceplan 'Vlaamse Veerkracht' is richtinggevend op korte termijn om te zorgen voor een duurzaam herstel na de coronacrisis.

Bij de operationalisering van deze strategie zal samengewerkt worden met de betrokken stakeholders, dit zowel in het kader van Vizier 2030 als bij de uitvoering van de transitieprioriteiten en het in de praktijk brengen van de SDG-Agenda.

De rapportering over de vooruitgang van de VSDO4 zal gebeuren door de bevoegde minister(s) via de BBT (Beleids- en begrotingstraject). Daarvoor zal de VSDO4 opgenomen worden in de lijst horizontale plannen van BBT 2023.

5.1. VIZIER 2030

Vlaanderen wil koploper zijn in internationale benchmarking. Jarenlange actieve Vlaamse betrokkenheid binnen de multilaterale coördinatieprocessen van onder andere de EU alsook de VN toont dit aan. Aan het Vizier 2030-doelstellingskader is een indicatorenset gekoppeld die het mogelijk maakt de voortgang van de 53 doelstellingen in beeld te brengen. Zo kan Vlaanderen zich meten met de andere deelstaten binnen België, maar kunnen we ons ook positioneren ten opzichte van de EU-lidstaten.

De keuze van indicatoren is gebaseerd op: kwaliteit, meetbaarheid, relevantie en internationale vergelijkbaarheid, met een sterke voorkeur voor reeds bestaande indicatoren. Er werd geopteerd voor een realistische en kwalitatieve aanpak en ruimte voor bijsturing is inherent aan Vizier 2030.

In 2020 heeft de Vlaamse Regering een eerste keer een stand van zaken opgemaakt van de 11 dashboardindicatoren, deze geven een globaal beeld per dimensie van Visie 2050¹⁹. In september 2021 werden alle Vizier 2030 indicatoren gemonitord²⁰. Deze monitoring vormt een waardevolle leidraad.

¹⁹ <https://do.vlaanderen.be/dashboardindicatoren-vizier-2030>

²⁰ <https://do.vlaanderen.be/monitoring-2021>

5.2. TRANSITIEPRIORITEITEN

De Vlaamse Regering zet verder in op een aanpak gebaseerd op transitie management om de ambitie van Visie 2050 te bereiken. De transitieprioriteiten zijn een krachtig instrument om de grote omslag te realiseren die het doel is van de langetermijnstrategie. Tegelijkertijd ondersteunen de transitieprioriteiten de doelstellingen op middellange termijn zoals deze uit Vizier 2030. De transitieprioriteiten die verder gezet worden zijn: Circulaire Economie; Leven, leren en werken in 2050; Industrie 4.0; Samen Leven in 2050; Mobiliteit en Energie. Daarnaast zal er een nieuwe transitieprioriteit worden opgestart, 'Omgeving voor de toekomst'.

Dit hoofdstuk geeft weer hoe de Vlaamse Regering in de huidige legislatuur zal omgaan met de transitieprioriteiten. In paragraaf 5.2.1 komt een aangepaste aanpak en governance model voor de transitieprioriteiten aan bod, gebaseerd op de inzichten uit de voorbije legislatuur (cf. hoofdstuk 3) en de huidige beleidscontext (cf. hoofdstuk 2); paragraaf 5.2.2 geeft een korte omschrijving van de transities; paragraaf 5.2.3 tenslotte geeft de link weer met het Vlaamse relanceplan Vlaamse Veerkracht.

5.2.1. Een aangepaste aanpak en governance voor de transities

De Vlaamse overheid heeft in de voorbije jaren expertise opgebouwd met transitiebeleid en transitiewerking. Uit de reflectie van de VSDO3 (zie hoofdstuk 4) komen een aantal verbeterpunten naar voor. Om verder koers te zetten naar de gewenste toekomstvisie van Visie 2050 geven we deze regeerperiode een nieuwe impuls aan de zes transitieprioriteiten, met een aantal vernieuwende accenten, en een geoptimaliseerde aanpak en governance.

De basisprincipes van de transitieaanpak uit Visie 2050 blijven overeind (langetermijndenken, kortetermijn handelen, partnerschappen, beleidsintegratie, continu leren), maar we leggen daarbij wel **vernieuwende accenten en laten ons inspireren door innovatieve methoden (o.a. missiegedreven innovatiebeleid)**.

- Langetermijnbeleid/visie

Een helder en onderbouwd langetermijnbeleid/visie per transitie is nodig om de (omvang van de) uitdagingen scherp te stellen. Er wordt verder ingezet op langetermijnonderzoek, toekomstverkenningen, roadmaps, scenariodenken om voortdurend te blijven leren, kennis op te bouwen en de processen en het beleid bij te sturen. Meer aandacht zal gaan naar het verbinden van de kennis (trends, toekomstverkenningen) die er in de beleidsdomeinen reeds voorhanden is. Het is het transitieplatform (zie verder) dat de coherentie met de langetermijnvisie, het systeemdenken, de vijf P's en de internationale dimensie bewaakt. In dit opzicht zullen we bovendien reeds bestaande, sectorspecifiek toekomstonderzoek samenbrengen en daaruit transversaal oriënterende lessen trekken voor Vlaanderen.

- Van langetermijndenken naar korte termijn doen.

Met onderbouwde langetermijnprojecties en visie per transitie, hebben we een stip aan de horizon, waarnaar we op korte termijn moeten handelen. De langetermijnvisie moet tastbaar gemaakt worden met concrete pilootprojecten. Met een uit te werken referentiekader zullen we de selectie van grensverleggende projecten verbeteren, zodat niet langer enkel de reeds breder bekende experimenten gefinancierd worden, maar op grensverleggende wijze ingezet wordt op (systeem)innovatie. Enkele transities hadden al zo'n referentiekader dat hiervoor als vertrekbasis kan dienen. Vizier 2030 biedt hier een tussentijds doelstellingskader om met de transitiedoelstellingen naartoe te werken.

- **Samenwerking met stakeholders, multi-actorpartnerschappen.**

De doelstellingen en uitdagingen inzake duurzame ontwikkeling zijn groot en de Vlaamse overheid kan deze doelstellingen ook niet alleen bereiken. Daarvoor is samenwerking met stakeholders belangrijk. Ook het decreet Duurzame Ontwikkeling voorziet deze samenwerking.

Voor de aanpak van complexe uitdagingen is de inzet nodig van meerdere actoren en op verschillende schaalniveaus (multi-actorpartnerschappen). Co-creatie en eigenaarschap door alle partners uit de maatschappelijke vijfhoek, meer specifiek de ondernemerswereld, de kennisinstellingen, het maatschappelijke middenveld en de burger, andere overheden en de financiële sector, zijn essentiële kenmerken van een geslaagd transitieproces.

Het is een meerwaarde dat alle transitieprioriteiten reeds een extern netwerk hebben opgebouwd en te werk zijn gegaan met nieuwe samenwerkingsmodellen en -methodieken. Partners komen zowel uit klassieke (koepels, belangenverenigingen...) of vernieuwende hoek (voorlopers, frisdenkens...). Elke transitie legt haar eigen accenten en heeft een eigen karakter en aanpak, die moeten aansluiten bij de verwachtingen van de stakeholders.

We zullen deze legislatuur meer informatie delen tussen de transitieprioriteiten zodat we de partnerwerking kunnen versterken vanuit het principe van de gedeelde verantwoordelijkheid, inclusief een financiële inbreng vanuit de partners. Daarnaast leggen we ook de brug naar de burger. Daartoe werken we de nodige instrumenten uit om bij het brede publiek een omslag (internaliseren van de doelstellingen door mentaliteitswijziging, gedragswijziging) te bewerkstelligen. We streven een dergelijke co-creatieve en participatieve reflex na bij alle transitieprioriteiten en komen tot duidelijke engagementen met de partners.

- **Beleidscoherentie en samenwerking met andere beleidsdomeinen:**

De transitiewerking biedt veel gelegenheid om te reflecteren over de gewenste richting waarnaar het beleid dient te evolueren. Visie 2050, Vizier 2030 alsook sectorspecifieke doelstellingen vormen daarbij het referentiekader. Vaststellingen uit toekomstverkenningen en trendanalyses²¹ mogen niet abstract blijven. Wat we uit de transitiewerking en toekomstverkenningen leren moet een weerslag vinden in het lopende beleid (zie onder 'Samen leren'). Samenwerking en overleg met andere beleidsdomeinen over de transitieprioriteiten heen komt de coherentie van het beleid daarbij ten goede. Eerder al vonden geslaagde samenwerkingsverbanden over de transitieprioriteiten en beleidsdomeinen heen hun weg naar het regeerakkoord. Samenwerking tussen de beleidsdomeinen en ook tussen de betrokken ministers zal versterkt worden op het niveau van actiedomeinen/werven en de snijvlakken tussen de transities. De coherentie met de langetermijn bewaken betekent ook dat we die aspecten uit het huidige beleid die haaks staan op de toekomstvisie uitfaseren of zelfs onmiddellijk stopzetten en vervangen door duurzame oplossingen.

²¹ Met 'trendanalyses' worden bedoeld de verticale en horizontale analyse van concrete initiatieven op het terrein die (elementen van) de transitie realiseren en hier transitiepaden uit distilleren en lessen trekken voor beleid (op de verschillende niveaus) en praktijk.

- Samen leren

Het **transitiemanagement** zal een sterk reflexieve houding aan de dag leggen bij de procesmonitoring. Doorheen het transitieproces - via het samen continue leren- kunnen projecten aangepast en opgeschaald worden en kunnen het bestaand beleid en traditionele manieren van denken en doen, samenwerkings- en businessmodellen, verder uitgedaagd worden.

De mondiale gezondheids crisis toont aan dat we als overheid meer dan ooit innovatief moeten zijn en ook wendbaar, om op toekomstige (disruptieve) veranderingen te kunnen inspelen. We zullen lessen trekken uit de transitiewerking en uit de veranderingen die zich vandaag al manifesteren. Enerzijds, geven we het beleid van vandaag vorm met kennis en kunde over de toekomst, anderzijds moeten de lessen uit de transitiewerking een weerslag krijgen in het lopende beleid. Dit zijn communicerende vaten. Transitie managers hebben de rol om deze vernieuwing en versnelling in het beleid te brengen.

- Missiegedreven innovatiebeleid

De transitieaanpak staat niet stil. Nieuwe aanpakken zoals changemanagement en missiegedreven innovatiebeleid kunnen mogelijks de transitieaanpak versterken. Idee bestaat erin inspanningen, middelen en kennis over discipline, sectorale en beleidssilo's heen bundelen om gezamenlijke doelen te bereiken.

Missiegedreven innovatiebeleid wordt reeds toegepast binnen Horizon Europe, het Europese onderzoeks- en innovatieprogramma en ook de OESO maakt hier werk van.

Volgens de OESO is missiegedreven innovatiebeleid een gecoördineerd pakket van beleidsmaatregelen voor onderzoek en innovatie, gericht op het aanpakken van maatschappelijke uitdagingen. Ze bestrijken mogelijk verschillende stadia van de innovatiecyclus van onderzoek tot demonstratie, beslaan verschillende beleidsterreinen, en worden geïmplementeerd om ambitieuze en concrete doelen binnen een bepaald tijdsbestek te bereiken²². Om deze aanpak te ondersteunen heeft de OESO een Mission Action Lab opgericht.

Deze werkwijze kan een verrijking vormen voor de transitieaanpak.

- Governance

Om de kracht van de transitieprioriteiten ten volle in te zetten voor het behalen van de Vlaamse duurzaamheidsdoelstellingen, optimaliseren we de **governance**.

De rol van de **transitiemanagers** wordt gherdefinieerd. Ze blijven het gezicht van de transitie en de verbindingsfiguur met de maatschappelijke vijfhoek. Ze maken het beleid voor de lange termijn met de focus op systeeminnovatie, en vertalen de langetermijnvisie naar keuzes en (beleids-)acties op korte en middellange termijn. Ze zorgen ervoor dat de juiste mensen rond de tafel zitten en bouwen publiek-private partnerschappen op.

²² <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/3f6c76a4-en.pdf?expires=1635320149&id=id&accname=guest&checksum=2600C80BDF3B18145F602ED7CE2583C4>

Nieuwe aandachtspunten:

- De transitie managers krijgen een uitdrukkelijk mandaat om bovenvermelde rollen op te nemen en/of te coördineren. De invulling ervan gebeurt op maat van de transitie en in afspraak met de trekkende minister(s).
- Daarbij zullen we ook meer en meer in transitieteams werken waarbij de transitie managers samen met collega's de rollen opnemen.
- Tenslotte zullen de transitie managers in afstemming met hun leidend ambtenaren en de trekkende minister(s) voortaan ook voldoende ruimte en financiële middelen krijgen die noodzakelijk zijn voor de ondersteunende werking, zodat ze samen met hun transitieteam hun opdracht wel degelijk waar kunnen maken.

Het **transitieplatform** zorgde voor een gewaardeerde kennisuitwisseling en stimuleerde de samenwerking tussen de transities. We gaan op hetzelfde elan verder. Het transitieplatform, bestaande uit de transitie managers aangevuld met leden van hun team en gecoördineerd door het departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken (DKBUZA), zal ervaringen en kennis uitwisselen en opbouwen (methodieken, communicatie, transitieaanpak). Daarnaast zorgt het platform voor coherentiebewaking met de langetermijnvisie, het systeemdenken, de 5 P's en de internationale dimensie. Het transitieplatform grijpt opportuniteiten voor samenwerking/financiering aan. We zullen meer aandacht besteden aan het inhoudelijk verbinden van de transities, en daarbij geen samenwerkingsopportuniteiten onbenut laten: zo zijn er bijvoorbeeld gemeenschappelijke actievelden of kunnen gezamenlijke experimenten of pilootprojecten worden opgezet. Een mogelijk horizontaal actiedomein over de transitieprioriteiten heen is de focus op buurt/wijk niveau: dit is belangrijk voor zorg en welzijn 4.0. (Salutogenic Design), voor mobiliteit (de 15 minuten stad), voor energie (energieneutrale wijken) en voor circulaire economie (circulair bouwen op wijkniveau). Het transitieplatform zal ook kennis over mogelijke projectoproepen (calls) uitwisselen, zodat innovatieve projecten/aanpak kansen benutten om in aanmerking te komen voor de middelen uit (Europese) fondsen.

De transitie managers voorzien samen met DKBUZA in een verbeterde gezamenlijke en herkenbare **communicatie** over de Vlaamse langetermijnstrategie en de verwezenlijkingen van de transitieprioriteiten, passend in het Vlaamse merkbeleid. We zullen daartoe de samenwerking aan concrete projecten meer in de verf zetten. Dit is een hefboom voor de versterkte samenwerking over de transities heen en is van belang voor de visibiliteit naar onze externe partners toe.

De transitieprioriteiten steunen op het **engagement van de voltallige Vlaamse Regering**, die blijft instaan voor de omkadering.

Het trekkerschap blijft bij de betrokken bevoegde ministers liggen, die de politieke verantwoordelijkheid dragen de vooropgestelde doelstellingen te behalen en hierover regelmatig te rapporteren, bijvoorbeeld via de Beleids- en Begrotingstoelichting (BBT). De minister krijgt daarbij de steun van de betrokken entiteiten en de leidend ambtenaar zal de nodige middelen en menskracht vrijmaken die in verhouding staan met de beoogde doelstellingen per transitie.

De rol van het **voorzitterscollege** (VOCO) zal beter afgelijnd worden: het VOCO volgt de voortgang van de transities op en reflecteert over inhoud en de afstemming met het lopend beleid.

De **minister-president** zorgt via zijn diensten voor de coördinatie van het transitieplatform en het bewaken van de coherentie met de langetermijnvisie 2050, het systeemdenken, de vijf P's en de internationale dimensie.

Deze regeerperiode zetten we verder in op een versterkte samenwerking tussen beleidsdomeinen en tussen de betrokken ministers. Die overheidsbrede samenwerking geldt ook voor de financiering. Ook in het verleden was er reeds een goede samenwerking rond financiering en werden bestaande middelen optimaal gebruikt voor het ondersteunen van de transitieprioriteiten (bv de clusterprojecten van VLAIO). Er zal ook op een meer gecoördineerde manier worden ingespeeld op (Europese) financieringsopportunities zoals dat in het verleden ook gebeurde met de ESF fondsen. Er zijn nog andere **financieringslijnen op Europees vlak** waar een innovatieve transitieaanpak een goede kans maakt om er aanspraak op te kunnen maken. Via een transitieplatform kan er afgestemd worden tussen de transitieprioriteiten om kennis over mogelijke calls uit te wisselen en door de krachten te bundelen maximaal gebruik te kunnen maken van de fondsen van de Europese calls.

5.2.2. Vlaanderen zet in op zeven transitieprioriteiten

Vlaanderen zet in op de 7 transitieprioriteiten:

- Circulaire economie
- Leven, leren en werken in 2050
- Industrie 4.0.
- Samen Leven in 2050
- Mobiliteit
- Energie en Klimaat
- Omgeving voor de toekomst

Eigen aan transitieprocessen is dat zij mee evolueren met de kennis en opgedane ervaringen. Vandaar dat de oorspronkelijke focus van de transitieprioriteiten geleidelijk aan een vernieuwde invulling heeft gekregen. De fiches in bijlage bevatten meer details.

Hieronder volgt een kort overzicht van de transitieprioriteiten.

⇒ Transitieprioriteit Circulaire economie

De transitieprioriteit Circulaire economie beoogt de omslag naar een circulaire economie te realiseren. Voor de werking steunt de transitieprioriteit op een sterk ontwikkelde stuurgroep die het geheel mee opvolgt. De bevoegde ministers hebben zich geëngageerd het nieuwe governance-voorstel (juli 2020) te concretiseren. De stuurgroep is opnieuw een publiek-private stuurgroep. De samenstelling van de Stuurgroep wordt aangepast aan de publiek-private werking rond thematische werkagenda's en hefbomen en bovendien is de ganse maatschappelijke vijfhoek vertegenwoordigd (kennisinstellingen, overheden, bedrijven, maatschappelijk middenveld, inclusief de financiers).

De transitieprioriteit Circulaire Economie boekt succes met de jaarlijkse oproepen voor projecten. De meerwaarde ligt in de samenwerking binnen de keten en de mogelijkheid om subsidies te verlenen aan een divers partnerschap (ondernemers, onderzoekers, organisaties en vzw's, lokale overheden). Ook werden een 60-tal (inter-)clusterprojecten opgezet in het kader van het Innovatieclusterbeleid VLAIO met een minimale cofinanciering van 20% vanuit de partners/indieners. Diverse initiatieven droegen eraan bij de 'sense of urgency' rond duurzamer hulpbronnengebruik in de kijker te zetten. Hoogtepunten zijn de actienetwerken rond de green deal Circulair Aankopen en de green deal Circulair Bouwen.

Na een periode van sensibilisering en experimenteren is het nu tijd voor opschaling van de geleerde lessen. Om de uitdagingen optimaal op te nemen doen we dit door een verbreding van het partnerschap en een verdieping van de werking rond enkele thematische werkagenda's. Het doel is om samen te doen, leren en opschalen rond de gezamenlijke ambities.

Deze thematische werkagenda's hebben elk zowel publieke als private trekkers (aangeduid in december 2020):

- Circulair bouwen
- Circulaire chemie/kunststoffen
- Voedselketen
- Bio-economie
- Waterkringloop
- Maakindustrie in functie van andere productieketens (bv. textiel...)

Zeven hefboomen maken opschaling mogelijk: beleid, financiering, onderzoek, innovatie & ondernemerschap, jobs & skills, aankopen, communicatie. Per thema wordt een kerngroep gevormd. Momenteel wordt ook gewerkt aan gezamenlijke werkagenda's waaruit dan een rollend actie- programma ontstaat. De ambities voor de Vlaamse circulaire economie zullen opgenomen worden in een roadmap dat richting zal geven aan de stuurgroep en het partnerschap. Een Kompasgroep, een groep van denkers én mensen uit de praktijk die op langere termijn scenario's kunnen ontwikkelen, ondersteunt dit.

Deze nieuwe aanpak wordt een eerste keer voorgesteld aan een iets bredere stakeholdergroep binnen een 'State of the Circular Union' op 21 juni 2021. Een eerste rollend actieprogramma en een roadmap worden verwacht tegen december 2021/januari 2022.

⇒ **Transitieprioriteit Leven, leren en werken in 2050 (LLW2050)**

Deze transitieprioriteit beoogt een omslag te realiseren in de manier waarop we leven, leren en werken. De transitie bevindt zich op het kruispunt van de domeinen werk, onderwijs en vorming. De initiële systeem- en trendanalyses en ook de goede samenwerking tussen Onderwijs en Werk legden al het fundament voor een versnelling rond levenslang leren op verschillende terreinen. Uitgesproken ambities rond levenslang leren zijn nu verankerd in het regeerakkoord, de beleidsnota's Werk en Sociale Economie en Onderwijs en Vorming en het herstelplan van de Vlaamse Regering. Het vergaren van kennis over langetermijn(trends) wordt intussen bij de betrokken departementen als een kerntaak gezien om met die kennis het lopend beleid te ondersteunen en te voeden. Nieuwe ontwikkelingen in het onderwijs- en werkgelegenheidsbeleid en de diverse relance-acties en -programma's worden op de voet gevolgd.

Transitiedenken en -handelen is onmisbaar om het post-corona leven, leren en werken vorm te geven en te inspireren. Daarom zullen we, waar mogelijk, in deze regeerperiode inzetten op het versterken van het management van deze transitieprioriteit waar mogelijk.

Fase 1: de afronding van het huidige transitieprogramma in 2021 (+ lessons learned)

- We werken met het transitieteam van experts verder aan de goede ondersteuning van de negen transitie-experimenten die steun krijgen in het kader van ESF (2019-2022). Deze bieden concrete leerkansen op basis van praktijkervaringen (bv. het project maakleerplek). Uit een synthese van de

experimenten zal de visie verder evolueren. Aan de hand van een referentiekader beschrijven we overgang van oude naar nieuwe denkwijzen over leven, leren en werken.

- Parallel blijven we inzetten op het zichtbaar maken en verbinden van denkwijzen en concrete initiatieven die in de lijn liggen van de transitievisie, o.a. via het Erasmus+ KA3-project, in het kader van de implementatie van de 'European Agenda for Adult Learning'. Dit laatste biedt unieke kansen om praktijkvoorbeelden uit te wisselen met andere pioniers, doeners, denkers en dromers en inspiratie op te doen.
- We blijven actief de link leggen met het 'Partnerschap Levenslang Leren', waar beide transitie managers actief in zijn. Dit partnerschap werkt aan een vernieuwende visie en actieplan over de schotten van onderwijs en werkgelegenheid heen.

Op basis van de elementen uit fase 1, zal een tussentijdse evaluatie gemaakt worden in 2022 van het transitieprogramma.

Fase 2: structureel verankeren van transitiecapaciteit in de departementen Onderwijs en vorming en Werk en Sociale Economie (2022-...)

In lijn met de conceptnota zullen we versterkt inzetten op

- Lange termijn denken: visieontwikkeling, toekomstverkenningen en langetermijnonderzoek (toekomstverkenningen, scenario-denken,...) rond aspecten van leven, leren en werken
- Korte termijn handelen: lanceren van vernieuwende pilootprojecten en innovaties met partners, versnellingen in het beleid, opschalen van praktijken, ...
- Dit alles vanuit een helder grensverleggend referentiekader voor de lange termijn dat inhoudelijk wervend en theoretisch onderbouwd is.

Om dit te concretiseren zullen nog keuzes gemaakt moeten worden om de transitiecapaciteit in de departementen te vergroten, en structureel te verankeren. Daarbij wordt rekening gehouden met tussentijdse evaluatie.

⇒ **Transitieprioriteit Samen Leven in 2050**

Deze transitie heeft raakvlakken met alle andere transitieprioriteiten en kende doorheen de voorbije periode een verbreding van de focus. In eerste instantie lag de focus op het Beleidsdomein Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (WVG). In een tweede fase kwam het beleidsdomein Cultuur, Jeugd, Sport en Media (CJSM) erbij. De breed gedragen focus berust op 6 pijlers voor het samenleven: sociale cohesie, vermaatschappelijking, reflecterende samenleving, duurzame samenleving, health in all policies en de toekomst van ons zorgmodel.

De transitieprioriteit wordt opgedeeld in twee actievelen: enerzijds zorg en welzijn en anderzijds cultuur. De gemeenschappelijke beleidsdomein-overschrijdende delivery unit zal daartoe herschikt worden.

Binnen het actieveld Zorg en welzijn 4.0 worden bestaande acties verder uitgewerkt:

- Het 'Hospital of the Future': via deze continue evoluerende 'verhaallijn' doen zorgprofessionals, ondernemers en beleidsmakers kennis op over innovatieve technologieën van de zorg- en welzijnssector op een wetenschappelijk onderbouwde manier. In het kader van de pandemie werd er ook een verhaallijn uitgewerkt rond 'Planet Virus'.

- We bouwen met VITO verder op de resultaten van de onderzoeksstudie (Zorgnet – Icuero) over de juridische en ethische voorwaarden voor een veilige en accurate gegevensverzameling en -deling tussen zorgactoren en zorgindustrie en zoeken aansluiting bij European Health Data Space alsook met het Vlaamse datanutsbedrijf (cf. relanceplan).
- We geven een vervolg aan de internationale literatuurstudie (Centrum voor Biomedische Ethiek en Recht van de KU Leuven) m.b.t. de ethische aspecten van de zorginnovatie. In februari 2021 is een vervolgonderzoek van start gegaan dat beoogt concrete handvaten aan te reiken om ethische aspecten van zorginnovatie te beoordelen. De vraag die hierbij steeds aan belang wint, is of alles wat technisch mogelijk is, ook wenselijk is.
- We werken verder rond 'Salutogenic Design' na deelname aan het congres in april 2021. Het gaat om een toekomstgerichte vorm van architectuur die de infrastructuur zodanig ontwerpt en integreert in de omgeving waardoor de zorg als het ware 'onzichtbaar' is gemaakt door de vanzelfsprekendheid van het design. De projecten van het beleidsdomein Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (WVG) rond buurtgerichte zorg, voegen hieraan een maatschappelijke component toe.

Binnen het actieveld Digitale transformatie van de cultuursector versnelde de coronacrisis de leercurve om in de werkrealiteit om te gaan met digitale tools:

- Voor vele klassiek fysieke processen, zoals informeel leren, bleken niet zomaar in een handomdraai virtuele alternatieven voorhanden. De ervaringen uit het virtueel leerplatform, dat informeel leren, community building en peer-reviews centraal stelde, worden verder verkend
- Met 'Digitaal Vlaanderen' werkt CJM aan een strategisch kader voor de digitale transformatie van de cultuursector en binnen dit kader de tools voor het informele (digitale) leerproces herdenken. Dit stimuleert de digitale maturiteit van de sector en bevordert de kennisdeling tussen de organisaties onderling.

⇒ **Transitieprioriteit Industrie 4.0.**

Deze transitieprioriteit beoogt de digitale transformatie van de industrie te ondersteunen als hefboom voor verduurzaming van de industrie

.Industrie 4.0. werd in Visie 2050 en de startnota in eerste instantie gezien als produceren met een verdoorgedreven digitalisering, aangedreven vanuit de technologische evolutie. De laatste jaren is deze visie verruimd. Naast de technologische ontwikkelingen spelen nu ook andere evoluties mee, bijvoorbeeld op het vlak van duurzaamheid en klimaat. Ook 'werken in een industrie 4.0 omgeving' en de impact van digitalisering op het businessmodel zijn nu opgenomen in de verruimde focus.

De vijf actielijnen van een eerder op korte en middellangetermijn actieprogramma waren: platformwerking, versterken van de kennisbasis, versnellen van de concrete toepassing door bedrijven, bijdragen aan goede omgevingsvoorwaarden met de nadruk op skills en het versterken van de internationale werking. Met de nog lopende proeftuinen is mettertijd een positieve dynamiek opgebouwd. De leerervaringen worden gecapteerd.

Het relanceplan Vlaamse Veerkracht duidt digitalisering aan als een belangrijke hefboom om de competitiviteit en productiviteit te verhogen. Vlaamse ondernemingen moeten op de kar van digitalisering springen. Zo blijven ze competitief en verduurzamen ze tegelijkertijd, dit in lijn met de nieuwe ambitieuze industriestrategie voor Europa. Bedoeling is dat onze ondernemingen door het geïntegreerd gebruik van

digitale oplossingen, nieuwe technologie en stevige metierkennis, een substantieel hoger niveau bereiken en competitiever, duurzamer en weerbaarder worden.

Deze transitie wordt deze legislatuur verdergezet, met enkele bijstellingen:

- De focus blijft liggen op de industrie en de maakactiviteiten in het algemeen, maar **activiteiten** zoals logistiek, bouwactiviteiten en de spill-over naar geïntegreerde diensten en productie (nieuwe businessmodellen) worden voortaan meegenomen. Samenwerken in de waardeketens wordt doorslaggevend
- Naast digitalisering wordt het verhogen van de **duurzaamheid** en het verminderen van de klimaatimpact de tweede belangrijke pijler voor het industriebeleid, dit ook op het Vlaamse beleidsniveau. Transformaties in bedrijven moeten tegelijkertijd duurzaam én digitaal zijn
- **Data** staan centraal in de digitalisering: we bevorderen daarom slim gebruik van data en datadeling ter versterking van de bedrijfsactiviteiten. De transitie moet samenlopen met de evoluties in artificiële intelligentie, cyberveiligheid en connectiviteit (onder meer 5G). Data staan centraal in de digitalisering, door slim gebruik van data binnen het bedrijf en toenemende datadeling.

We zullen het volledig instrumentarium voor innovatie en ondernemen van VLAIO blijven inzetten. Dit samen met de leden van het netwerk en het breder overheidsinstrumentarium (bv. Flanders Make) om bedrijven te stimuleren en te ondersteunen in hun transformatie. Verder richten we ons op 2 specifieke actievelen:

- Voor het actieveld maakindustrie werken we samen met de transitie Circulair Vlaanderen om synergiën te benutten in de omslag naar een duurzame economie, meer bepaald in de werkagenda circulaire maakindustrie.
- Voor het actieveld werkbaar werk gaan we interactie aan met werk transitieprioriteit Leven, leren en werken in 2050 en bekijken we de mogelijkheden om industrie 4.0.-concepten in te zetten voor het verhogen van de werkzaamheidsgraad, met het oog op integratie van niet-actievelen in het arbeidsleven en meer werkbaar werk.

De aansluiting met de energie- en klimaattransitie gebeurt via de bijdragen aan het Vlaamse Energie en Klimaatplan en de eigen governance van dit transversaal project.

De meerwaarde van de transitiecoördinatie zit in een afstemming met de stakeholders en met de ruimere trajecten rond digitalisering (onder andere artificiële intelligentie en cybersecurity) van de Vlaamse overheid om een maximale impact te berekenen.

⇒ **Transitieprioriteit Mobiliteit**

De ‘**Vlaamse Mobiliteitsvisie 2040**’ (art. 10/1 tot 10/3 Decreet Basisbereikbaarheid) werd op 9 juli 2021 goedgekeurd door de Vlaamse Regering. De transitie naar een ‘duurzaam, veilig, intelligent en multimodaal mobiliteitssysteem dat de economie en de maatschappij ondersteunt’ staat centraal. De visie vormt een inspirerend beleidskader voor de vervoerregio’s en lokale besturen bij de opmaak van de regionale en lokale mobiliteitsplannen

Ze is het resultaat van een omstandige denkoefening met prominente stakeholders uit de wetenschappelijke en bedrijfs wereld, overleg met het middenveld en een uitgebreide publieke bevraging. De verschillende

betrokken actoren werkten samen op basis van het ‘quadruple helix’ model en ontwikkelden vanuit uiteenlopende toekomstscenario’s een gedragen toekomstvisie uit, samen met een aantal pilootprojecten.

De Vlaamse Mobiliteitsvisie 2040 vormt het kader voor het toekomstig Mobiliteitsbeleid. Het steunt op vier ambities die voor 2040 gerealiseerd worden: geen zware verkeersslachtoffers, geen CO₂ - uitstoot, geen tijdverlies meer in het verkeer en een halvering van de consumptie van niet-hernieuwbare materialen. Om deze ambities waar te maken worden een aantal beleidsprioriteiten vooropgesteld: verkeersveiligheid, knooppunten en netwerken, datastrategie en digitalisering, gezond functionerende aanbodzijde en een duurzaam en efficiënt gebruik van het mobiliteitssysteem.

De focus deze legislatuur ligt op het uitzetten en realiseren van mijlpalen om de doelstellingen van de mobiliteitsvisie 2040 in de praktijk te brengen. Daarbij onderzoeken we welke schakels we nog missen om de beleidsprioriteiten te realiseren: knooppunten en netwerken, datastrategie en digitalisering, gezond functionerende aanbodzijde en een duurzaam, veilig en efficiënt gebruik van het mobiliteitssysteem. Vanuit deze analyse bekijken we welke **nieuwe sleutelprojecten** nog opgezet kunnen worden. Dit zijn de ambities voor 2040:

- geen zware verkeersslachtoffers,
- geen CO₂ uitstoot,
- geen tijdsverlies meer in het verkeer en
- een halvering van de consumptie van niet-hernieuwbare materialen).

We zetten ook verder in op **bestaande proefprojecten** die systeemverandering versnellen. We testen op het terrein uit hoe infrastructuur, (collectieve) vervoersystemen en voer- en vaartuigen slimmer en innovatiever worden en/of het transportsysteem slimmer wordt gebruikt. Het gaat hier om de proefprojecten rond geconnecteerde mobiliteit en autonome vervoermiddelen, gedeelde mobiliteit en gepersonaliseerde mobiliteitsdiensten en rond groene mobiliteit, zero-emissie en koolstofarme vervoermiddelen. Het pad richting zero-emissie vervoer wordt geschetst in de Visie ‘Clean power for transport’ 2030, goedgekeurd op de VR van 30 april 2021, met o.m. de uitrol van laadpunten voor elektrische voertuigen.

Ook op bestuurlijk vlak zetten we in op systeemverandering. Met de opstart van twee MIA-Proeftuinen (‘sneller, samen, alert’) beogen we een versnelde en verbeterde (juridisch-administratieve) aanpak van verkeersonveilige punten en fietsinfrastructuur.

De samenwerking en dialoog met de verschillende stakeholders en andere beleidsdomeinen wordt verdergezet zowel bij het doorvertalen van de visie als bij het opzetten van nieuwe proefprojecten. Deze governance wordt met de bevoegde minister nader uitgeklaard en op punt gezet.

⇒ **Transitieprioriteit Energie en Klimaat**

De reductie van de broeikasgasuitstoot en een verhoging van de productie van hernieuwbare energie zijn de speerpunten van de transitie naar een duurzaam, betrouwbaar en betaalbaar energiesysteem.

Het Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030 (VEKP) en de Vlaamse Klimaatstrategie 2050 zijn een tastbaar resultaat van de werkzaamheden binnen deze transitie. Vooral de processen rond beleidsplanning waren verdienstelijk en mondden uit in Vlaamse energie- en klimaatambities zoals vastgelegd in deze transversale plannen. Naast enkele transversale doelstellingen, wordt bovendien per VEKP-maatregel aangegeven welke vakminister hier verantwoordelijkheid voor neemt.

Het VEKP zal een essentiële rol vervullen in de energie- en klimaattransitie. De transitieprioriteit zal verder geconcretiseerd worden in de uitvoering van het Vlaams energie- en Klimaatplan 2021-2030 en de Vlaamse Klimaatstrategie 2050. Momenteel wordt een afsprakenkader uitgewerkt.

Het Vlaams Energie en Klimaatagentschap (VEKA) zal samen met de minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme de coördinatie van het VEKP opnemen.

Samenwerking met andere transities is cruciaal. De keuzes die gemaakt worden binnen de transities Mobiliteit, Industrie 4.0, Circulaire Economie; Levenslang leren en Slim wonen en leven hebben een belangrijke impact op het al dan niet halen van de doelstellingen van de transitie Energie en Klimaat. Binnen het kader van elk van de transities gaan we vaker -gericht rond specifieke linken of knelpunten- op zoek naar samenwerking met de andere transitiegebieden. In uitvoering van het VEKP 21-30 heeft het Vlaams Energie- en Klimaatagentschap daartoe een nauwe samenwerking met de andere beleidsdomeinen opgezet rond de in het VEKP opgenomen acties. Deze samenwerking wordt vanuit het VEKA ingevuld door business partners per inhoudelijk thema. Deze business partners overleggen regelmatig met de betrokken collega's over de uitvoering van de in het VEKP opgenomen acties en de wederzijdse afstemming van de doelstellingen.

Structureel stakeholderoverleg op hoog niveau heeft zijn succes aangetoond (bv. de Vlaamse langetermijnrenovatiestrategie). Stakeholdersoverleg over volgende thema's blijft deze legislatuur verder lopen:

- Stroomgroepen Energie efficiëntie, Hernieuwbare energie, Flexibiliteit en Data.
- Structureel overleg over beleidskaders Energie prestatie bepaling (EPB) en Energie prestatie certificaat (EPC).
- Renovatiepact 2.0.
- Commissie Energiebeleidsovereenkomst (EBO).
- Industrieforum.

De energietransitie heeft ook een financiële component. Het Klimaatfonds en het Energiefonds ondersteunen de noodzakelijke investeringen, zowel bij de publieke als de private sector. Zo wordt de komende jaren onder meer een strategie uitgewerkt om Europese middelen aan te snijden, met als doel partners (privaat en publiek) in contact te brengen met interessante opportuniteiten voor Europese financiering.

⇒ **Transitieprioriteit Omgeving voor de toekomst**

Zoals opgenomen in het Vlaams Regeerakkoord, zal er maximaal werk worden gemaakt van een ruimtelijke omslag en het aanpakken van de klimaatadaptatie- en de biodiversiteitsuitdagingen in Vlaanderen.. Rond omgeving zal er, aanvullend aan het ruimtelijk beleidsplanningsproces en het tot stand komen van het BRV en de ruimtelijke beleidsplannen op de andere bestuursniveaus,, het Vlaams Klimaatadaptatieplan en de Biodiversiteitsstrategie een nieuwe, integrerende transitieprioriteit "Omgeving voor de toekomst" worden aangepakt. Hiermee willen we versterkt inzetten op een beleid dat 'op lange termijn denkt en op korte termijn doet', met vernieuwende aanpakken, partnerschappen, beleidsintegratie en leren. Binnen deze nieuwe transitieprioriteit wordt gefocust op een gerichte aanpak en investeringsagenda voor de transformatie van 'typelocaties' met verschillende urgente opgaves (rond ruimte, klimaatadaptatie, biodiversiteit, leefomgevingskwaliteit, mobiliteit,...), rekening houdende met de 10 kernkwaliteiten van de Strategische Visie BRV. Deze 10 kernkwaliteiten leggen raakvlakken bloot met andere prioriteiten, zoals de energie- en mobiliteitstransitie, maar zetten eveneens scherp dat elke ruimtelijke (her)ontwikkeling hand in

hand gaat met het verhogen van biodiversiteit, klimaatadaptatie, ecosysteemdiensten, edm. Voor de uitvoering daarvan is het dus belangrijk dat we prioritair werk maken van een goedgekeurd BRV, Vlaams Klimaatadaptatieplan en Vlaamse Biodiversiteitstrategie.

Binnen de nieuwe transitieprioriteit 'Omgeving voor de toekomst' voorzien we momenteel volgende 3 transformaties :

1. verduurzaming van de verspreide bebouwing en infrastructuur binnen het ruimtebeslag;
2. Gebiedsgericht verdichten en vergroenen;
3. Versterken van ecosystemen (en vergroten waardering ecosysteemdiensten) met respect voor de ruimte voor landbouw en andere gebruikers en functies waaronder natuur en water.

Met deze 3 transformaties zorgen we voor de noodzakelijke hefboomen om tot een toekomstbestendig en kwaliteitsvol ingericht Vlaanderen te komen. De beoogde transformaties zetten in op de 10 kernkwaliteiten van het omgevingsbeleid, zoeken naar natuurgebaseerde oplossingen en het verhogen van de hittebestendigheid, het realiseren van een functioneel en samenhangend netwerk van groenblauwe infrastructuur o.a. door de aanleg van stedelijk en randstedelijk groen, door actief werk te maken van een basisnatuurkwaliteit en door het verweven van natuur met andere functies met respect voor de ruimte voor landbouw en andere gebruikers. De transformaties streven maximaal naar co-voordelen op vlak van leefbaarheid, welzijn, gezondheid, recreatie, milderen klimaatimpact, waterbeheer, luchtkwaliteit, voedselproductie, energie en landschapskwaliteit.

5.2.3. Transitieprioriteiten en de link met het relanceplan

Vlaanderen bevindt zich nu in een context van economische en maatschappelijk relance waar de transitie wendbaar op moeten inspelen. Net in tijden van disruptie en crisis is het belangrijk om, met de langetermijndoelstellingen voor ogen, de gewenste ontwikkelingen te stimuleren. Met het relanceplan 'Vlaamse Veerkracht' maakt de Vlaamse Regering 4,3 miljard euro vrij om de Vlaamse welvaart en het welzijn van de Vlamingen te helpen versterken na corona. Vlaamse Veerkracht wordt deels gesteund door Europese relancemiddelen. Tegelijk mag in de chaos van de crisis ook de langetermijn niet uit het oog worden verloren, net om het herstel en de transitie in de gewenste richting te kunnen sturen en waar nodig barrières weg te halen. De relancemiddelen kunnen de transitie versnellen, maar investeren in de lange termijn transitie ondersteunt ook de economische en maatschappelijke relance.

Om de economische en sociale gevolgen van de coronacrisis te verzachten, heeft de Europese Unie een herstelfonds opgericht, Next Generation EU met de Faciliteit voor Herstel en Veerkracht (PHV) (zie 2.1.). Om aanspraak te maken op de fondsen in het kader van de Faciliteit voor Herstel en Veerkracht, hebben lidstaten nationale herstel- en veerkrachtplannen opgemaakt.

Op 30 april 2021 heeft België haar nationaal plan voor herstel en veerkracht (PHV) ingediend bij de Europese Commissie. Het plan werd op 23 juni 2021 goedgekeurd door de Europese Commissie en op 13 juli 2021 door de Raad ECOFIN. In dit nationaal PHV worden de investerings- en hervormingsprojecten (waaronder dus ook de Vlaamse) ingebed in 6 assen: (a) klimaat, duurzaamheid en innovatie, (b) digitale transformatie, (c) mobiliteit, (d) mens en samenleving, (e) economie van de toekomst en productiviteit en (f) overheidsfinanciën en uitgaventoetsingen. Vlaanderen heeft hiertoe bijgedragen met investeringen en hervormingen vanuit het Vlaams relanceplan Vlaamse Veerkracht.

Het Europese herstelplan Next Generation EU legt thematische accenten die sterk aansluiten met de inhoudelijke focus van de zeven transitieprioriteiten. Voor de concretisering van dit plan is het belangrijk de innovatieve transitieaanpak als troef uit te spelen en een aansluiting te vinden met de transitieprioriteiten. De Europese Commissie stuurt in haar relancebeleid aan op een groener, digitaal en veerkrachtiger Europa.

Het Vlaamse relanceplan 'Vlaamse Veerkracht' loopt over de jaren 2021-2022 met de langetermijntransities voor ogen. Uit het Vlaamse relanceplan '**Vlaamse Veerkracht**' komen sterke linken met de huidige transitieprioriteiten naar boven.

Meer specifiek bij volgende speerpunten:

- **Speerpunt 1: Economie en samenleving verduurzamen**

De economische relance moet maximaal bijdragen aan het koolstofarm maken van onze economie en samenleving, met onder andere: investeringen in innovatie optrekken, de transitie naar waterstofeconomie, de Blue Deal tegen droogte en wateroverlast, de renovatie van gebouwen verhogen, de vergroening van transport en een modal shift, de versnelde omslag naar een maximale circulaire economie, de verhoging van investeringen in hernieuwbare energie, ...

De initiatieven in dit kader dragen bij tot de transitieprioriteiten **Circulaire economie, Energie en Klimaat, Industrie 4.0, Mobiliteit en Omgeving voor de toekomst**.

- **Speerpunt 2: Investeren in infrastructuur**

De Vlaamse Regering investeert in infrastructuur en grote mobiliteitswerken. Dit draagt onder andere bij tot de transitie **Mobiliteit, Omgeving voor de toekomst en de transitie Energie en Klimaat**.

- **Speerpunt 3: Vlaanderen digitaal transformeren**

Dit speerpunt is gestoeld op drie horizontale basispijlers:

- Digitale transformatie van economie en maatschappij door data als grondstof te valoriseren: met onder andere projecten als 'Mobility as a Service', 'Smart Cities', een digitaal zorg- en ondersteuningsplan, ...
- Digitale transformatie overheidsdienstverlening: met onder andere het inzetten op een ondersteuningsstructuur voor de Vlaamse en lokale besturen, verenigingsloket en e-loket voor ondernemingen, ...
- De ontwikkeling van digitale talenten: met onder andere maximale verduurzaming van kwalitatief digitaal afstandsonderwijs, maximale digitalisering van opleidingen in het kader van levenslang leren, versterken van de digitale vaardigheden van Vlamingen, ...

De initiatieven sluiten aan bij onder andere de **transitieprioriteiten Industrie 4.0., Mobiliteit, Omgeving voor de toekomst, Samen leven en 'Energie en Klimaat'**.

- Speerpunt 4: Investeren in mensen en talenten

Het grootste kapitaal dat we in Vlaanderen hebben, zijn onze mensen en onze talenten. Die geven gestalte aan het nieuwe Vlaanderen. Daarom investeert de Vlaamse Regering nog meer in onderwijs en de digitalisering ervan. De Vlaamse Regering en de Vlaamse sociale partners hebben op 14 december 2020 een VESOC-akkoord gesloten over de relance van de Vlaamse arbeidsmarkt. Met het plan 'Alle hens aan dek' trekt de Vlaamse Regering 190 miljoen euro extra uit voor een krachtige, duurzame relance en transformatie van de Vlaamse arbeidsmarkt. Het nieuwe ambitieuze akkoord focust op drie prioriteiten:

- een opleidings- en loopbaanoffensief: maatregelen die levenslang leren stimuleren en die meer Vlamingen versterken in hun loopbaan via opleiding, omscholing en (her)oriëntering.
- inclusief en mensgericht digitaliseren: maatregelen om digitale talenten en vaardigheden te versterken, om opleidingen maximaal te digitaliseren en om iedereen volwaardig deel te laten uitmaken van de digitale samenleving
- duurzame tewerkstelling voor iedereen.

Deze initiatieven dragen bij tot de **transitieprioriteiten Leven, leren en werken in 2050 en Industrie 4.0.**

- Speerpunt 5: Het Vlaamse zorg- en welzijnssysteem versterken

De Vlaamse Regering trekt extra middelen uit om de zorg- en welzijnssector meer te ondersteunen:

- het zorgpersoneel een beter loon te geven
- het zorgberoep aantrekkelijker te maken
- het zorgaanbod in allerlei sectoren uit te breiden
- kwalitatieve verbeteringen en hervormingen in de zorgsector door te voeren.

Er zijn enkele linken met de transitieprioriteiten:

- Een kader voor zorgvernieuwing met focus op regelluwe kaders, proeftuinen, sociaal ondernemerschap, persoonsvolgende financiering en financiële responsabilisering van voorzieningen op vlak van outcome en innovatie.
- Het mentaal welbevinden van Vlamingen en de sociale cohesie in de samenleving versterken.

Deze initiatieven dragen bij tot de **transitieprioriteit Samen leven en Omgeving voor de toekomst.**

5.3. MULTILEVEL GOVERNANCE

- Internationaal beleid

Het Vlaams decreet Duurzame Ontwikkeling verzekert de vertaling van het Europees en het internationaal beleid inzake duurzame ontwikkeling naar het Vlaamse beleid en de gecoördineerde Vlaamse standpuntbepaling binnen Europese en internationale fora van duurzame ontwikkeling. Alle multilaterale organisaties, zowel de VN, de OESO als de EU hebben de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling en de bijhorende duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) aanvaard als de leidraad voor coherent beleid om een antwoord te bieden op complexe maatschappelijke problemen. Al deze organisaties stroomlijnen de 2030 Agenda in hun beleid en ontwikkelen instrumenten (zie 2.1).

Vlaanderen zal deze ontwikkelingen op de voet volgen en de Vlaamse belangen bewaken. Vlaanderen zal ook haar eigen inspanningen etaleren tijdens internationale fora.

Zo werden een aantal aanbevelingen van het OESO project “A territorial approach to the SDG’s: a role for cities and regions to leave no-one behind” meegenomen in deze strategie zoals bijvoorbeeld het versterken van synergiën tussen transitie op basis van de SDG’s, oog hebben voor multilevel governance en het zorgen voor een geschikt rapporteringsinstrument door onder andere de link te leggen tussen de VSDO4 en BBT.

Ook de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking adopteerde de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling. In lijn met de achterliggende principes van Agenda 2030 investeert ze in mondiale, duurzame ontwikkeling, waarbij niemand achterblijft. Ze erkent hierbij de complexiteit van mondiale uitdagingen en mikt op structurele veranderingen. Dit doen we door in te zetten op innovatieve projecten en samenwerkingsverbanden.

- Nationaal beleid

Vlaanderen hecht veel belang aan het overleg en de samenwerking met het federaal bestuursniveau en het bestuursniveau van de gemeenschappen en gewesten inzake duurzame ontwikkeling. Daarom heeft Vlaanderen een actieve bijdrage geleverd aan de opmaak van een nationale strategie duurzame ontwikkeling (NSDO) en in de uitvoering van de samenwerkingsinitiatieven die daarin beschreven staan. Na de goedkeuring van deze VSDO, zal de minister-president de interministeriële conferentie duurzame ontwikkeling (IMCDO), waarin alle ministers zetelen die bevoegd zijn voor duurzame ontwikkeling, samenroepen voor overleg over de prioriteiten van deze legislatuur. In dit kader zal de opportuniteit besproken worden om vanuit België een voluntary national review (VNR) op te maken over de voortgang naar de SDG’s, om deze uiteindelijk voor te leggen aan het High Level Political Forum van de VN in 2023. De Vlaamse stakeholders worden intensief betrokken bij de opmaak van de evaluaties en rapportages voor de internationale organisaties.

- Lokaal beleid

Studies wijzen uit dat maar liefst 65% van de SDG’s niet bereikt kunnen worden zonder een duidelijk engagement van en coördinatie met lokale overheden. Voor Vlaanderen zijn de lokale overheden een prioritaire partner voor de coherente en holistische implementatie van de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling. Conform het Vlaams decreet Duurzame Ontwikkeling en binnen de marges van de beschikbare middelen, kan de Vlaamse Regering project- en / of werkingssubsidies toekennen aan lokale overheden en aan organisaties voor de ondersteuning van projecten of activiteiten die invulling geven aan het Vlaams beleid duurzame ontwikkeling. Deze projecten of activiteiten zijn in overeenstemming met de Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling.